

Likovi istražitelja u kriminalističkim romanima Pavla Pavličića

Kraljik, Vanesa

Master's thesis / Diplomski rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:281226>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-23**

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet Osijek

Dvopredmetni diplomski studij Hrvatskoga jezika i književnosti i Povijesti

Vanesa Kraljik

Likovi istražitelja u kriminalističkim romanima Pavla Pavličića

Diplomski rad

Mentorica: izv. prof. dr. sc. Dubravka Brunčić

Osijek, 2021.

Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet Osijek

Odsjek za hrvatski jezik i književnost

Dvopredmetni diplomski studij Hrvatskoga jezika i književnosti i Povijesti

Vanesa Kraljik

Likovi istražitelja u kriminalističkim romanima Pavla Pavličića

Diplomski rad

Humanističke znanosti, filologija, kroatistika

Mentorica: izv. prof. dr. sc. Dubravka Brunčić

Osijek, 2021.

IZJAVA

Izjavljujem s punom materijalnom i moralnom odgovornošću da sam ovaj rad samostalno napravio te da u njemu nema kopiranih ili prepisanih dijelova teksta tuđih radova, a da nisu označeni kao citati s napisanim izvorom odakle su preneseni.

Svojim vlastoručnim potpisom potvrđujem da sam suglasan da Filozofski fakultet Osijek trajno pohrani i javno objavi ovaj moj rad u internetskoj bazi završnih i diplomskih radova knjižnice Filozofskog fakulteta Osijek, knjižnice Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku i Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu.

U Osijeku, 22. lipnja 2021.

Vanesa Kraljick, 0122223333
ime i prezime studenta, JMBAG

Sažetak

U diplomskom radu analiziraju se likovi istražitelja Ivo Remetin, Vlado Šoštar i Nikola Lukač u kriminalističkim romanima Pavla Pavličića. Analiza navedenih likova istražitelja provedena je na temelju romana *Pjesma za rastanak*, *Pasijans*, *Krvna veza*, *Tri petka u travnju* i *Štićena osoba*. U bogatom književnom, ali i znanstvenom radu Pavla Pavličića posebno mjesto zauzimaju kriminalistički romani. U njegovom kriminalističkom opusu vidljiv je utjecaj žanra policijske procedure, a osim toga Pavličiću svoje kriminalističke romane unosi i određenu socijalno-kritičku dimenziju, koja je značajna za mnoge njegove kriminalističke romane. Osim policijskog inspektora Vlade Šoštara, koji se pojavljuje u književnim predlošcima *Pjesma za rastanak*, *Pasijans*, *Krvna veza* i *Štićena osoba*, pojavljuje se i lik istražitelja amatera, urednik crne kronike Ivo Remetin. Time se prikazuje suradnja profesionalnog i amaterskog istražitelja. U romanu *Tri petka u travnju* pojavljuje se lik policijskog inspektora Nikole Lukača. Od navedenih književnih predložaka samo se u tom romanu pojavljuje policijski inspektor Lukač, a Remetin zajedno s njim sudjeluje u istrazi. Pavličić je značajan upravo po tome što su likovi istražitelja u njegovim kriminalističkim romanima često amateri, odnosno ljudi iz svakodnevnog života. Na taj način lik istražitelja postaje bliži čitatelju i on ima osjećaj da su to ljudi iz njegove okoline, koji imaju jednake životne navike i probleme kao i on. Osim njihova zajedničkog istražiteljskog rada, čitatelji imaju mogućnost pratiti Remetinov i Šoštarov život i promjene u njemu koje dolaze s vremenom. Svojim osobnostima i metodama rada Šoštar i Remetin zajedno čine izuzetan istražiteljski par, koji će rasvijetliti svaki zločin.

Ključne riječi: Pavao Pavličić, kriminalistički romani, likovi istražitelja, narativne figure.

1. Uvod

U ovome radu nastojat će se istražiti oblikovanje likova istražitelja u kriminalističkim romanima Pavla Pavličića. Naglasak je stavljen na kriminalističke romane u kojima se kao glavni likovi, a ujedno i istražitelji pojavljuju novinar crne kronike Ivo Remetin i policijski inspektor Vlado Šoštar. Također, prikazat će se i lik policijskog inspektora Nikole Lukača, koji se javlja u jednom od romana. Kriminalistički romani koji su korišteni u ovome radu kao književni predlošci i na temelju kojih su predstavljeni i analizirani likovi istražitelja su *Pjesma za rastanak*, *Pasijans*, *Krvna veza*, *Tri petka u travnju* i *Štićena osoba*. U poglavlju *Obilježja kriminalističkog romana* ukratko će se objasniti kako se u stručnoj literaturi definira kriminalistički roman, njegova temeljna obilježja, ukratko izdvojiti Pavličićeve teorijske postavke o kriminalističkom romanu i predstaviti što on piše o kriminalističkim romanima te potom navesti postavke Stanka Lasića o toj tematici. U sljedećem poglavlju predstaviti će se Pavao Pavličić kao autor kriminalističkih romana te će se objasniti zašto je važan prostor grada u Pavličićevoj kriminalističkoj prozi. Također, objasniti će se i zašto Pavličić veliki značaj pridaje recipijentu. *Žanrovska obilježja Pavličićevih kriminalističkih romana* poglavlje je u kojemu će se, kako i sam naslov govori, prikazati žanrovska obilježja Pavličićevih kriminalističkih romana – policijska procedura i socijalno-kritičke odrednice kriminalističkih romana. *Koncept lika* poglavlje je u kojemu će se objasniti pojam lika, a kao primarna literatura za to poglavlje ističe se djelo *Uvod u naratologiju* Maše Grdešić. U potpoglavlju *Narativne figure* objasniti će se narativne figure uz pomoć djela *Tumačenje romana* Gaje Peleša. U poglavlju *Likovi istražitelja u Pavličićevim kriminalističkim romanima* predstaviti će se likovi istražitelja koji se pojavljuju u Pavličićevim kriminalističkim romanima, s naglaskom na likove istražitelja u književnim predlošcima. Sukladno tome u sljedećim potpoglavljima analizirati će se prikazivanje likova istražitelja – policijskog inspektora Vlade Šoštara, policijskog inspektora Nikole Lukača i amaterskog istražitelja Ive Remetina na temelju književnih predložaka. Analizirati će se njihov zajednički rad te određene posebnosti, koje oblikuju same likove, na temelju književnih predložaka. U tim potpoglavljima prikazat će se analiza oblikovanja likova istražitelja uz pomoć teorijenarativnih figura. Potom slijedi zaključak, a na kraju popis korištenih književnih predložaka, popis stručne literature i internetskih izvora.

2. Obilježja kriminalističkog romana

Kriminalistički roman vrsta je romana, koji u svome središtu ima temu zločina (u većini slučajeva ubojstva) te traganje za počiniteljem zločina (Juričić, 2010a: 408). Milivoj Solar u *Književnom leksikonu: pisci, djela, pojmovi* navodi da je kriminalistički roman »Žanr romana određen konvencionalnom tematikom razotkrivanja zločina, uglavnom tipiziranim likovima i kompozicijom koja se načelno razvija od zagonetke, preko istrage do rješenja.« (Solar, 2011: 263). Naziv kriminalistički roman počeo se širiti Europom kada su se u Engleskoj počeli objavljivati romani koje su ondje nazivali »*detective story* ili *crime novel*« (Škreb, 1981: 196). U Hrvatskoj smo reinterpretili »njemački izraz *Krimi*« u krimić (isti: 196). Milivoj Solar u knjizi *Teorija književnosti* govoreći o vrstama i tipovima romana ističe tematsku podjelu. Ta se podjela ističe kao najstarija i od svih najpoznatija, a Solar u tu podjelu među ostalim vrstama romana navodi i kriminalistički roman. Takva je klasifikacija, kako sam ističe, nejasna, zato što se može unaprijediti ili neki roman može pripadati većem broju grupa. Govoreći o kriminalističkom romanu, tematska je klasifikacija učinkovita, kada se odabirom teme kreira i mnoštvo klasičnih postupaka prilikom njezinog konstruiranja. Tako tematski utvrđen naziv za pojedinačnu vrstu romana poprima šire obilježje (Solar, 1997: 217).

Igor Mandić u djelu *Principi krimića: konture jednog trivijalnog žanra* navodi da kriminalistički roman uvijek ima nešto što ga pokreće i čime oduševljava čitatelje (Mandić, 2015: 11). On ističe, da kriminalistički roman predstavlja zrcalo društva, usprkos tome što ponekad izvrće određene crte. Kriminalistički se roman svodi na pojedinačni prekršaj (ubojstvo), koje istražitelj mora razotkriti (isti: 12-13). Kriminalistički roman počinje istraživati društvo, odnosno »društveno zlo na razini višoj od puke privatne strasti« (isti:13). Začetke kriminalističkoga diskursa pronalazimo u kriminalističkim novelama Edgara Allana Poea. On je utjecao i na druge književnike, a posebno ističu se Émile Gaboriau i Arthur Conan Doyle, koji su svojim kriminalističkim romanima proslavili drugu polovicu 19. Stoljeća (Juričić, 2010a: 408). Kako navodi Zdenko Škreb u *Književnost i povijesni svijet*, čitatelji kriminalističkih romana i pripovijesti ne bi trebali zaboraviti najvažnije, a to je da učinci stvaralačkog angažmana pisaca tih romana nisu neponovljivi i jedinstveni, već da su »ostvarenje unaprijed određene sheme« (Škreb, 1981: 223). Prema Mandiću, kriminalistički roman sadrži konvencije prema kojima ga možemo prepoznati (Mandić, 2015:19-20). Te konvencije on predstavlja kao »klasične pojmovne parove: zločin i pravda; istina i laž; zagonetka i odgonetka; jedan protiv svih; žandari i lopovi; zakon i kriminal; kriv i nevin; zločinac i detektiv; pojedinac i društvo...« (isti: 20).

U svojoj knjizi, *Sve što znam o krimiću*, Pavao Pavličić¹ tvrdi da kriminalistički roman podjednako važnima smatra dobro i zlo te ukoliko postoji jedno, postoji i drugo. Sukladno tome u takvim se romanima javljaju lik istražitelja i lik ubojice. Istražitelj se bori protiv zločina, tj. zla, a krivac (ubojica) čini to zlo (Pavličić, 2008: 13-14). Pavličić ističe da je za dobar kriminalistički roman potreban i »dobar ubojica« (isti: 55). Stoga tvrdi, da postoje tri tipa ubojice – racionalni, emocionalni te varijanta prva dva tipa. Racionalnog ubojicu inspirira korist, a emocionalni ubojica želi ugoditi nekoj strasti, primjerice osveta, zavist, ljubomora ili želja za pravdom. Treći tip ubojice je varijanta racionalnog i emocionalnog tipa. Takav tip ubojice teži za korišću (isti: 56-57). Kriminalistički roman, smatra Pavličić, ne smije biti predug. Ukoliko ima više od »250 stranica« izostaje rezultat kriminalističkoga romana, te on više nije kriminalistički roman već nešto sasvim drugo (isti: 32). Za kriminalistički roman nisu značajni dugi opisi, pripovijedanje ili psihologiziranje, već je važna »ekonomičnost kazivanja«, a pisac mora obratiti pozornost i na napetost, koja je obavezna u svakom kriminalističkom romanu (isti: 32). Jednaku važnost ima i »priča sa zagonetkom«, koja sve pokreće (isti: 32). Pavličić ističe, da se u kriminalističkom romanu ništa ne smije odvijati nekontrolirano, a naročito ne ono što je bitno za rasplet istrage (isti: 28). Tijek zbivanja u takvim pričama karakterizira nedjeljiv »lanac uzroka i posljedica«, a oni moraju biti jasni i vidljivi (isti: 28). U kriminalističkim je romanima sve netko isplanirao i sve se ostvaruje. Za razliku od toga u životu često nije tako. Može se dogoditi da angažman ne uspije ili da predviđeni rezultati ne urode plodom. U stvarnosti se bilo što može dogoditi igrom slučaja i bez bilo kakvog jasnog učinka. Međutim, u kriminalističkim romanima to je nedopustivo. Ondje se sve ostvaruje, jer je unaprijed određeno (isti: 28). Bilo kakva slučajnost stoga nije moguća u kriminalističkom romanu, jer »bi to srušilo čitavu konstrukciju« (isti: 29). »Slučaj u krimiću nema što tražiti, i nema tog realizma koji bi njegov utjecaj na radnju mogao dovoljno objasniti i opravdati.« (isti: 29). U kriminalističkom romanu postoji samo jedno mjesto na kojemu se slučajnost može dogoditi, a to je na početku. Veliki broj kriminalističkih romana započinje prvenstveno slučajem (isti: 31). Sve što slijedi nakon tog prvotnog slučaja označava

¹Pavao Pavličić rođen je u Vukovaru 16. kolovoza 1946. godine. U svom dugogodišnjem radu ističe se kao jedan od najpoznatijih feljtonista, prozaika i književnih povjesničara, a također prevodi s talijanskog jezika. Njegovo područje rada veoma je bogato, a jednako tako i njegov književno-znanstveni i književni rad (Matanović, 2000: 564). Pavličić je u rodnom Vukovaru završio osnovnu školu i kasnije gimnaziju, a na Filozofskom fakultetu u Zagrebu diplomirao je »komparativnu književnost i talijanistiku« 1969. godine (Molvarec, 2011a: 316). Nakon toga zaposlio se upravo »na Odsjeku za komparativnu i talijanistiku«, na Filozofskom fakultetu u Zagrebu 1970. godine. Ondje je radio kao »redoviti profesor« od 1985., a »profesor emeritus« je od 2017. godine (Pavličić, *Pavao. Hrvatska enciklopedija, Leksikografski zavod Miroslav Krleža*. Dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=47148>) (5. 5. 2021.). Godine 1974. Pavličić je doktorirao, a tema njegova rada bila je *Sesta rima u hrvatskoj književnosti: književnoteorijski i književnohistorijski aspekti* (*Leksikon Marina Držića*. Dostupno na: <https://leksikon.muzej-marindrzic.eu/pavlicic-pavao/>) (5. 5. 2021.). Pavao Pavličić je i stalni član Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti od 1996. godine (Matanović, 2000: 564).

»uzročno-posljedičnu vezu«, a to podrazumijeva kriminalistički roman (isti: 31). Kako Pavličić ističe, samo je na početku kriminalističkog romana moguća slučajnost, a to je ubojstvo ili neki drugi značajan slučaj. U Pavličićevim romanima *Pjesma za rastanak*, *Pasijans*, *Krvna veza*, *Tri petka u travnju* riječ je o ubojstvu ili pronalasku leša. S druge strane u romanu *Štićena osoba* sve započinje Remetinovim problemom s automobilom i izlijetanjem s ceste. Tek je tada njegov slučaj (nesreća zbog problema s automobilom) uspoređen s drugim, za koji se ispostavilo da je ubojstvo: »- Meni govori – uzvratu Šoštar – da ti možda i nisi bio prava meta jučerašnjeg napada.« (Pavličić, 2019: 40).

Pavličić navodi da u kriminalističkom romanu postoji kompozicijska matrica od koje pisci toga žanra ne smiju odstupati. Potom navodi da se na početku treba pojaviti zagonetka, a na kraju romana rješenje iste (Pavličić, 2008: 89). Također treba postojati i određen redosljed likova, koji se ne smije poremetiti. Javlja se »jedan istražitelj« i »jedan glavni krivac«, a uz to i »jedna pripovjedna perspektiva od koje se ne smije odstupiti« (isti: 89-90). Pavličić također ističe da je za kriminalistički roman važno ono što je Lasić napisao »u svojoj knjizi *Poetika kriminalističkog romana*« (isti: 90). U Pavličićevim kriminalističkim romanima kao istražitelji pojavljuju se policijski inspektor Šoštar i istražitelj amater Remetin te policijski inspektor Nikola Lukač. U tome Pavličić odstupa od svojih tvrdnji. Također u romanu *Štićena osoba* ne pojavljuje se jedan krivac, već dva. »Pretpostavljam da je za tu dvojicu na tandemu to vozilo na neki način simbolično, jer ono signalizira da su oni u cijeloj stvari zajedno, podjednako krivi ili pravi. Vjerujem čak da su doista zajednički gurnuli onoga jadnika pod tramvaj.« (Pavličić, 2019: 266). U romanu *Pjesma za rastanak* imamo dvojicu ubojica. Prvotni ubojica nastojao je ubojstvima postići pravdu, sve dok nije ubijen te se nakon toga javlja drugi ubojica.

Pavličić navodi da kriminalistički roman »može bez mnogo čega, samo ne može bez duboke razlike između privida i istine.« (Pavličić, 2008: 6). U kriminalističkim romanima uvijek imamo istu osnovnu situaciju: »nešto se dogodilo, to što se dogodilo izgleda na prvi pogled ovako, a zapravo je onako, naime, sasvim drukčije.« (isti: 6). Neko ubojstvo može prvotno izgledati kao samoubojstvo, a na kraju se može otkriti da je ustvari riječ o ubojstvu ili se na prvi pogled može činiti »da je žrtva ustrijeljena«, ali na kraju se ispostavi da je otrovana (isti: 6). Postoji mnogo takvih razlika, a Pavličić ističe da što više elemenata iznenađenja postoji u romanu, što je privid učestaliji kao privid, a ne istina, to je kriminalistički roman bolji (isti: 6). »Rušenje privida i otkrivanje istine uvijek uzbuđuje čovjeka; ili, da kažemo opreznije: uvijek uzbuđuje jednu vrstu ljudi.« (isti: 6). Prema njegovu mišljenju ta skupina ljudi je ona skupina koja je ostala vjerna kriminalističkim romanima, koji ih redovito čitaju. Kriminalistički je žanr

toga u potpunosti svjestan pa pisci kriminalističkih romana i postupaju na taj način. Samo jedan od detalja u takvim djelima je i uništavanje privida te pronalaženje istine. To je posebno značajno za kriminalistički roman i to u se u njemu događa (isti: 7). »njegova je osnovna pretpostavka da uvijek postoji razlika između privida i istine i da je ta razlika silno važna; krimić stvara svijet koji je sav zasnovan na toj razlici, svijet u kojemu sve, i dobro i zlo, iz te razlike proizlazi i u nju se vraća.« (isti: 7). Upravo to prisutno je u Pavličićevim kriminalističkim romanima, koji su predstavljeni kao književni predlošci ovoga rada. Premda ponekad postoji privid, koji zavara istražitelje, a time i same čitatelje oni uvijek otkriju istinu. Kako je i sam Pavličić istaknuo, rušenje privida uzbuđuje čitatelja i stvara napetost, a samim time čitatelja potiče da nastavi čitati kako bi zajedno s istražiteljima otkrio istinu.

Stanko Lasić u svom djelu *Poetika kriminalističkog romana* polazi od tvrdnje da je za »poetiku kriminalističkoga romana« iznimno važna enigma, koja se potom postavlja »fabulativno-kompozicionom nivou« (Lasić, 1973: 14). Kao glavne argumente kojima će analizirati »fabulativno-kompozicioni nivo« Lasić ističe empirijske i teorijske argumente (isti: 14). Za empirijske argumente ističe da je posebnost kriminalističke poetike fabuliranje. Prijašnji su se istraživači bavili kompozicijom te ističe da pisci kriminalističkih romana razmatraju i svoju dotadašnju književnu praksu (isti: 14-15). Kao teorijske argumente ističe da kriminalistički roman ima konkretno definirano mjesto u sustavu te da pripada funkcijskoj vrsti romana, koji sadrže »princip čvrste narativne sukcesije« te dinamične motive. (isti: 15-16). Osim toga, »princip čvrste narativne sukcesije« može biti realiziran »samo na tri načina, stvarajući tri tipa funkcijskih romana: akcioni roman, feljtonski roman i kriminalistički roman.« (isti: 16). Kao jednu od temeljnih karakteristika kriminalističkog romana S. Lasić navodi »linearno-povratnu naraciju« (isti: 59). On navodi da je bilo kakav oblik smirenja u kriminalističkom romanu prividan, zato što u radnji prevladava početna zagonetka koja će na kraju biti otkrivena. Na taj način linearno pomicanje u kriminalističkom romanu predstavlja zatvoreni krug (isti: 59). Također, zahvaljujući enigmi, dopušten je i »linearno-povratni paradoks«, ali Lasić napominje da ne može svaka enigma razviti »linearno-povratnu naraciju« (isti: 59). Enigma mora biti precizirana, da bi se otklonile »opasnosti u koje vodi općenita kategorija zagonetke« (isti: 59). Linearna naracija neće se ukinuti tijekom linearno-povratnog pomicanja, samo ako je enigma nešto ključno i teško, nešto što je važno i jako da može radnju, koja se nastavlja, zaustaviti i vratiti. Enigme, kao što su okrutna i zagonetna smrt ili strah i zločin, enigme su koje linearni slijed nastoje zaustaviti i vratiti. Upravo takva je kriminalistička enigma, koja stvara napetost i koja transformira linearnu naraciju (isti: 59-60). Polazna enigma vezana je uz težak zločin,

najčešće ubojstvo, a istraga se obavlja »ispitivanjem svjedoka i osumnjičenih« (Solar, 2011: 263). Prilikom tih ispitivanja koristi se metoda povratka na trenutke koji su prethodili, a samo rješenje sačinjava otkriće ubojice, tj. traženju načina na koji je pronađen (isti: 263).

»Kriminalistička enigma implicira *tajnu* iza koje viri *zločin*: narušena ravnoteža izaziva *smrtni strah* koji prožima cijelo linearno kretanje pretvarajući ga u vlastitu suprotnost: povratnu naraciju.« (Lasić, 1973: 60). Lasić ističe glavne konstatacije na kojima se temelji »bazična shema kriminalističkog romana« (isti: 64). Kao prvo, navodi da se kompozicija svaki put oslanja samo na »jednu kompozicionu liniju«, a to znači, da rješava jedan projekt, odnosno sukob, koji je vezan uz tu događajnu varijantu i jednog glavnog protagonista (isti: 64). Potom, »kompoziciona« linija je događajni niz u kojemu je kretanje naprijed važno koliko i kretanje unatrag (isti: 65). Važno je istaknuti i kompozicijske blokove, koji kreću od postavljanja enigme pa sve do njezina rješenja. Stoga Lasić izdvaja pet kompozicijskih blokova, a oni su priprema zločina, istraga i njezino otkriće, te potom potjera i na kraju kazna. On uz to naglašava da ne treba svaki kriminalistički roman sadržavati u potpunosti razrađene sve oblike kompozicijskih blokova, već je dovoljno da se barem poneki svedu na jednu do dvije funkcije (isti: 65-66). Kada je riječ o sekvencama kriminalističkoga romana, ističe se »borba TRIJA«, u kojoj se ističu žrtva, ubojica (gonjeni) i istražitelj (progonitelj) (isti: 66). Prema Lasiću »eksteriorizacija bazične sheme« ostvariva je samo u četiri kompozicijska oblika: obliku istrage, potjere, prijetnje i akcije (isti: 69).

3. Pavao Pavličić kao pisac kriminalističkih romana

Objavom treće zbirke »kratkih priča«, *Dobri duh Zagreba* (1976), Pavao Pavličić označava preokret u dotadašnjem stilu i tematici pisanja (Molvarec, 2011a: 316). Tada se ističe njegov »interes za urbanu svakidašnjicu i za kriminalistički žanr.« (ista: 316). U samom centru događaja počinju se javljati »neobični događaji u životima običnih ljudi«, a ti neobični događaji obično podrazumijevaju i zločin (ista: 316).

Antonio Juričić, u svom članku *Kriminalistički diskurz Pavla Pavličića*, ističe da se kriminalistički diskurz Pavla Pavličića razlikuje »od ostalih predstavnika toga žanra u hrvatskoj književnosti« (Juričić, 2004: 227). Razlog tome je »fantastičko-kriminalistička komponenta« u većini Pavličićevih kriminalističkih romana² (isti: 227). Nakon djela *Dobri duh Zagreba* i *Plava ruža*, kako tvrdi Juričić, u sveukupnom Pavličićevu stvaralačkom opusu izmijeniti će se »tzv. pravi kriminalistički romani i priče«: »*Stroj za maglu*, 1978.; *Press*, 1980.; *Pjesma za rastanak*, 1982.; *Radovi na krovu*, 1984.; *Skandal na simpoziju*, 1985.; *Pasijans*, 2000.; *Otrovni papir*, 2001.« (isti: 227). Također, izmjenjuju se i »tzv. žanrovsko hibridni romani s elementima kriminalističkoga žanra« u romanima: »*Umjetni orao*, 1979.; *Večernji akt*, 1981.; *Čelični mjesec*, 1985.; *Rakova djeca*, 1988.; *Koraljna vrata*, 1990.; *Nevidljivo pismo*, 1993.; *Nepovrat*, 1999.; i dr.« (isti: 227). Pavličićev žanrovski roman prema kategorizaciji i tipologiji sumira nekoliko sastavnica (»od fantastičkih preko kriminalističkih do društveno-kritičkih«) (isti: 227). Stoga, Juričić zaključuje »da u žanrovskom romanu Pavla Pavličića prevladava poetički postupak kombiniranja različitih tendencija i na sadržajnom i na formalnom planu.« (isti: 227). Fantastičke odrednice prevladavaju te one potiču radnju i likove, a samim time i oblikuju »vrstu proznoga diskurza u kojoj će odnos između fikcije i faksije biti dvostruko kodiran.« (isti: 227-228). Prvo je ishod odnosa stvarnosti i umjetničkog diskurza, a potom karakteristična »autorska intencija« (isti: 228). »Autorska intencija« predstavlja umjetnički diskurz kao zaseban svijet, a pri tome funkciju demijurga osim autora mogu imati: »pripovjedač i čitatelj«, »implicitni pripovjedač« ili »unutardijegetički pripovjedač« (isti: 228).

²»Fantastičari odustaju od fantastike« tijekom druge polovine sedamdesetih godina te započinju razvijati pojedinačne književne poetike, čiji je okvir »od proze detekcije do tzv. žanrovske proze« (Bagić, 2016: 30). Razdoblje »'čiste' fantastike u hrvatskoj književnosti traje« razmjerno kratko te se na nju nadovezuje sjedinjenje fantastičarske i kriminalističke koncepcije, a to je predočeno u djelima Pavla Pavličića i mnogih drugih autora toga razdoblja (Kovačević, 2001: 104).

Lana Molvarec u članku *Grad i urbanitet u kriminalističkoj prozi Pavla Pavličića* navodi da se »većina hrvatske kriminalističke proze« zbiva u gradu (Molvarec, 2011b: 35). Obrisi grada u našoj se kriminalističkoj prozi ocrtavaju kao tekstualne konstrukcije grada te time grad više ne predstavlja samo neophodnu poveznicu s društvenom zbiljom, »u smislu socijalne orijentacije« (ista: 35). Prepoznaje se težnja za društvenom uklopljenošću u pojedini društveni *milieu*, ali samo onoliko koliko to dopušta sam kriminalistički žanr. U većini kriminalističkih romana, pa tako i u Pavličićevim, jasna je evokacija Zagreba (ista: 35). U svojim kriminalističkim romanima Pavličić predstavlja i sam grad Zagreb prilikom potrage za zločincem i rasvjetljivanjem motivacije likova, ali samo u okvirima žanra. Od početaka kriminalističkoga žanra grad je imao značajnu ulogu, a kako se približavamo suvremenosti grad postaje sve vidljiviji i prisutniji prostor događanja unutar kriminalističkoga žanra. Premda veza kriminalističkoga žanra i grada nije vidljiva u svim djelima ovoga žanra, ona je vidljiva u Pavličićevim kriminalističkim romanima (ista: 36). Polazeći od pojmova grad i urbanitet, Molvarec ističe da ih nije lako definirati. Oni ne označavaju samo građevinske prostore ili njihovu organizaciju (iako su naravno bitni), već podrazumijeva i senzibilitet društvenog života (društvena raznolikost, pluralizam, individualizam, tradicionalizam, provincijalizam itd.) (ista: 39). Molvarec predstavlja strategiju, koju je nazvala »pripitomljavanjem grada« i ističe da u Pavličićevim kriminalističkim novelama i romanima prevladava upravo taj tip strategije (ista: 40). Grad je prikazan kao svakodnevnik i kao mjesto u kojem žive glavni likovi romana. Glavni su likovi (likovi istražitelja i počinitelja zločina) prosječne osobe, koje se ni na koji način ne ističu od drugih (ista: 40). Vlado Šoštar i Ivo Remetin primjer su takvih likova. Svojim se osobinama i ponašanjem ne ističu od drugih, a usko su vezani uz grad Zagreb, jer ondje žive i rade, a uz to je vezan i njihov istražiteljski posao.

Već u prvoj Pavličićevoj zbirci pripovjedaka, *Dobri duh Zagreba*, jasno je da je »referencijalni grad« upravo Zagreb (ista: 41). U ostalim Pavličićevim kriminalističkim romanima referencijalni grad i dalje je Zagreb, a možemo izdvojiti i roman *Tri petka u travnju*, u kojemu je referencijalni grad Osijek. Ondje se Remetin prisjeća svoje prošlosti, odnosno trenutaka kada je boravio u Osijeku, kako je određeni dio grada tada izgledao i što se od tad promijenilo. U kriminalističkim romanima *Pjesma za rastanak*, *Pasijans*, *Krvna veza*, *Štićena osoba*, ali i mnogim drugim, Pavličić čitatelju predstavlja i grad Zagreb, koji je važna sastavnica romana. Prikazuje različita naselja i četvrti iz kojih se saznaje o životu ljudi, njihovu položaju u društvu, kako se pojedino naselje promijenilo i kako je izgledalo prije. Važnu ulogu imaju i mjesta na kojim žive glavni likovi. Iz romana saznajemo da Ivo Remetin prvo živi u Zapruđu, a

potom na Trešnjevki. Tom promjenom mjesta stanovanja Pavličić nagovještava i promjene u životu samoga lika i što su novo te promjene donijele. Pojedino razdoblje Remetinova života vezano je uz pojedino naselje te životne i obiteljske trenutke koje je ondje proživio. Šoštar i Remetin potaknuti istragom i dolaskom u određeno naselje prisjećaju se svojih studentskih dana te ponekad i komentiraju promjenu određenog naselja. Sam Remetin dolaskom na određeno mjesto također se prisjeća kako je određeno naselje prije izgledalo, kako je došlo do urbane promjene, a vidljiva je i veza sa životom samoga lika i smjerom u kojem ga je život odveo. »To je u ono doba bilo gotovo seosko naselje malenih kućica s vrtovima, u kojima je s proljeća rastao mladi luk i salata, a vlasnici su baš u ožujku redovito bijelili voćke. Sad su pak ondje niknule nove zgrade, koje, doduše, nisu bile ni pretjerano ružne ni previsoke, ali su ipak sve pokvarile (...) Remetin je pomišljao da se i njegov život tako promijenio od onoga doba: došlo je nešto novo, ali ne nužno i bolje.« (Pavličić, 2000b: 54). Iz ovoga je vidljivo »da Remetin svoj identitet dovodi u relaciju s identitetom grada« (Molvarec, 2011b: 45). Ta identitetska predodžba vezana je uz razlike sela i grada, jer se Remetin prisjeća kako je to naselje nekad izgledalo, a kako izgleda sada (ista: 45).

U Pavličićevim kriminalističkim romanima su »uzrok zločina i ubojica svakodnevnici« (ista: 51). Ne javljaju se zavjere, dramatični preokreti niti tajne organizacije. U velikom broju slučajeva moguće je razumjeti i uzrok zločina i ubojicu. Istražitelj, ali i čitatelj razumjet će zašto je zločin počinjen i shvatiti zašto je ubojica postupio na taj način, što ga je potaknulo na taj čin. Upravo se po tome Pavličić razlikuje od drugih autora kriminalističkih romana (ista: 51). Iako su neki Pavličićevi kriminalistički romani napisani u osamdesetima, za vrijeme socijalizma kada se smatralo »da zločine ne treba literarizirati«, njegovi noviji kriminalistički romani nisu drugačiji u motivaciji ili zločinu (ista: 51). Pavličić uvodi i nove likove kao što su kamatari, šverceri i tajkuni, ali unatoč tome i dalje u njegovim kriminalističkim romanima žrtve stradavaju zbog svakidašnjih životnih razloga (ista: 51). To je zbog »konstruiranja svakodnevice«, u kojoj zločin nije izuzetak pojedinca već »uvjet njezina funkcioniranja« (ista: 51).

Velimir Visković ističe, da vjerojatno nema »književnog oblika« sa striktno određenim sistemom koji treba poštovati (Visković, 1988: 179-180). Također sadašnje pisce intrigiraju upravo »konvencionalizirani oblici«, zato što omogućuju eksperimentiranje normama pa čak i njihovo kršenje (isti: 180). »Ni Pavličićeva ambicija nije nasljedovanje šablona i dosljedno poštivanje pravila 'poetike' krimića, već suprotno, unošenje inovacija i narušavanje klišeja (to narušavanje povremeno poprima obilježja 'ogoljavanja').« (isti: 180).

U svojim djelima Pavličić svijet »maloga čovjeka« prikazuje na različite načine. Ponekad sentimentalno, veoma često s humorom, ali zato uvijek s iskrenom naklonošću čitatelja. Pavličiću je najviše stalo do njegovih čitatelja i do toga da na zanimljiv način prikaže priču (Škreb, 1981: 226). Kako i Zdenko Škreb navodi u *Književnost i povijesni svijet*, Pavličiću nije toliko stalo do pravila, a to je posebice vidljivo u nekim njegovim pripovijetkama. U nekima zločina ustvari niti nema, a neke je pretvorio u efektne groteske. U jednoj pripovijetci junak pronalazi sistem prema kojima se zločini odvijaju, ali kada otkrije da nije točan sam nastoji popuniti rupe koje se u tom sistemu javljaju. U drugoj su prisutna dva lika, koji ne znajući da je i drugi zločinac nastoje uloviti jedna drugoga i tako se lišiti svjedoka. U sljedećim Pavličićevim pripovijetkama pojavljuje se leš, ponekad se pojavljuje pitanje novca, a u nekima je mjesto istražitelja preuzeo običan građanin – odvjetnik, učitelj gimnastike, profesor itd. Premda nemaju ništa bogoliko, oni postaju istražitelji i prikazuju veliku razinu domišljatosti i snalažljivosti (isti: 226). *Dobri duh Zagreba, Plava ruža i Stoj za maglu* djela su u koja je autor uveo značajne izmjene, a to su zamjena bogolikog detektiva prosječnim čovjekom, »prevlast crtanja milieua i ljudskih likova« naspram zagonetki i istraga te psihologizacija događaja (isti: 228). Motiv za počinjenje nekoga zločina je privatn, a »motiv istrage obavezno javan« (Pavličić, 2008: 119). U skladu s time istražitelj predstavlja »glas javnosti«, predstavlja pravdu i odnose među ljudima te će javnosti predati osobu koja je odgovorna za zločin (isti: 119).

Velimir Visković u svom djelu *Pozicija kritičara: kritičarske opaske o suvremenoj hrvatskoj prozi* ističe, da Pavličićev *Večernji akt* ne možemo smatrati kriminalističkim romanom (Visković, 1988: 185). Prvenstveno zato što se kriminalistički roman isprepliće s fantastikom, elementima »proze u trapericama« i društvenim romanom, dominiraju opisi radnji likova, deskripcije su sažete itd. (isti: 185). Visković navodi da se kriminalistička proza temelji »na kodovima logike i kauzalnosti«, koji moraju biti jednako »poznati, i piscu i čitatelju« (isti: 186). U *Večernjem aktu* fantastika je prožeta od početka do kraja romana (isti: 186). Kao elemente proze u trapericama Visković iznosi: adolescenti su ključni junaci, suprotstavljanje »svijetu odraslih«, groteska prema klasičnim umjetničkim kategorijama (isti: 189-190). Usprkos tome što je zašao u prostor fantastike Pavličić neće odstupiti »od veze s realnošću«, a to je vidljivo u njegovom romanu *Večernji akt*, za koji Marina Kovačević u svom djelu *Pripovijedanje i stvaralaštvo* ističe da je primjer »žanrovskoga hibrida« (Kovačević, 2001: 104-105).

U knjizi *Povijest hrvatskog romana: od 1945. do 2000. godine*, Krešimir Nemeć naglašava da Pavličić u svom »romanesknom opusu« posebno brine za recipijenta te ističe njegovu važnost »u komunikacijskom lancu.« (Nemeć, 2003: 299). Pavličićeva »briga o čitatelju i njegovim

očekivanjima« utjecala je i odredila karakteristike »njegove proze: težnju za čistoćom i jasnoćom pisma, povratak priči i pripovijedanju, posuđivanje kodova i postupaka iz popularne literature, 'čišćenje' romana od natruha psihologije, filozofije i, općenito, tereta 'velikih tema'.« (isti: 299). Prema Pavličiću primarni je problem našeg romana to što priču ne stavlja u prvi plan, nego ističe velike probleme kao što su pitanje egzistencije te socijalni i književni problemi (isti: 300). Književni opus Pavla Pavličića izuzetno je upečatljiv i sliči »šeherezadinskoj narativnoj inerciji« – početna priča privlači drugu te skupa čine »epsko bogatstvo« (isti: 300). Romani objavljeni u biblioteci *Hit* Pavličiću su omogućili snažnu recepciju, a važno je i istaknuti da je Pavličić »od svih naših autora« najviše prisustvovao u kontinuiranom osmišljavanju domaćih klasika (isti: 300).

Još jedna važna odrednica Pavličićevog kriminalističkog diskurza je i enigma, koja je važna za samu fabulu. Zbog same fabule, ističe Antonio Juričić, dolazi do pogrešnog svrstavanja Pavličićevih prozних djela u kriminalistički žanr (Juričić, 2004: 229). Juričić navodi da je razlog tome »tzv. tajanstveni čin (TČ)« (isti: 229). Poneki Pavličićevi romani, koji pripadaju fantastičkom modelu, sadrže tzv. »tajanstveni čin« međutim, zbog toga ih ne trebamo svrstavati u kriminalističke romane. Sljedeća bitna odrednica Pavličićeva proznog diskurza je fabulativnost, dok najvažniju ulogu ovdje ima priča kao postulat »književnoga stvaranja« (isti: 229).

Antonio Juričić u svojoj doktorskoj disertaciji *Kriminalistički žanr u hrvatskoj književnosti* navodi da na naše kriminalističke romane utječu i »dogadjaji opće povijesti« (Juričić, 2010b: 37). Taj utjecaj je značajan, a može se i iščitati iz kriminalističkih romana u kojima pratimo izmjene koje su se odvile u našem društvenom okruženju (isti: 37). Na temelju toga može se »govoriti o austrougarskom, jugoslavenskom te hrvatskom kontekstu, podtekstu, okviru, diskurzu, kronotopu kriminalističkog žanra u hrvatskoj književnosti.« (isti: 37). To je vidljivo u Pavličićevim kriminalističkim romanima, u kojima je glavni lik Remetin. Prvi romani s Remetinom kao glavnim likom pripadaju jugoslavenskom okviru (primjerice *Pjesma za rastanak*), a kasniji romani pripadaju hrvatskom okviru (primjerice *Pasijans*, *Krvna veza*, *Tri petka u travnju* i *Štićena osoba*). To je uočljivo na temelju pojmova (drug, drugarica, partijska organizacija, Socijalistički savez, milicija itd.) koje Pavličić koristi, a i na temelju ostalih značajki koje posredno ili neposredno iznose likovi.

Stanko Lasić pod nazivom »eksteriorizacija bazične sheme« uključuje konkretizaciju navedene sheme prema »*VRSTI zagonetke*« (Lasić, 1973: 67). Prema njegovoj tipologiji

»eksteriorizacija bazične sheme može se ostvariti *samo u četiri glavna kompoziciona bloka* koji rezultiraju iz četiri različita zagonetna čina« (isti: 69). Prema tome Lasićevi kompozicijski blokovi su »oblik istrage«, »oblik potjere«, »oblik prijetnje« i »oblik akcije« (isti: 69). Za kriminalističke romane Pavla Pavličića možemo reći da sadrže ponajviše elemente oblika istrage i oblika prijetnje, a »oblik potjere« i »oblik akcije« nisu u primarnom planu. »Oblik istrage« karakterizira tajanstveni čin, najčešće ubojstvo (isti: 70). U Pavličićevim kriminalističkim romanima, koji su književni predlošci ovoga rada riječ je o ubojstvima kao zagonetnom činu. Za »oblik potjere« značajno je da je čitatelj uz sve ostale likove romana, izuzev ubojice, u istoj situaciji te traže objašnjenje tajne (isti: 82). Kod Pavličića likovi istražitelja Šoštar i Remetin te Lukač tragaju za ubojicom (potjera za njim prožima cijeli roman), a oblik potjere najizraženiji je na samom kraju roman, u posljednjim poglavljima. Kada su otkrili sve elemente zagonetke i saznali tko je ubojica kreću u posljednju potjeru za njim.

»Pavao Pavličić, stručnjak za poredbenu književnost, prvo je svoje djelo te vrste *Dobri duh Zagreba* (1976) nazvao *Kriminalističke priče*, drugo, *Plava ruža* (1977), *Kriminalistički roman*, a treće, *Stroj za maglu* (1978), *Krimić*.« (Škreb, 1981: 225). Zdenko Škreb smatra da je »naziv krimić popularan«, ali da je bolje koristiti pojam »detektivski nego kriminalistički« (isti: 225). On smatra, da se pojmom kriminalistički može odrediti čak i pripovijetka o zločinu, koja je lišena karakteristične koncepcije »detektivske pripovijesti« i stoga tvrdi da je Pavličić ispravno postupio, »jer njegovim djelima termin detektivski ne bi pristajao«, zato što je iz koncepcije uklonio »bogolikoga detektiva« (isti: 225). Za detektivske pripovijesti značajna je napetost, a stoga se postavlja pitanje na koji način Pavličić uzrokuje napetost, »bez detektiva« (isti: 225). »Napetost je metaforički, slikovit izraz, a u znanosti su metaforički izrazi, ako im se pored prenesenoga sačuvalo i iskonsko značenje, u pravilu neprecizni.« (isti: 225). Napetost se može odrediti i kao prostoran pojam, a usko je vezana uz čitatelja i primarno se na njega i odnosi. Autor različitim književnim sredstvima nastoji utjecati na čitatelja i potaknuti napetost u samome djelu (isti: 225). Premda Pavličićevi kriminalistički romani nemaju bogolikog detektiva, u romanima je postignuta napetost. Tome pridonosi sama radnja koja je dinamična, a uz samo istraživanje zločina i tajne vežu se i društveni i obiteljski odnosi koji doprinose tijeku radnje. Načini i tijek istraživanja donose određenu dozu napetosti tijekom čitanja, koja se sve više pojačava kako se radnja približava razrješenju slučaja. Pavličićeve kriminalističke priče, kriminalistički romani čitatelje najviše osvajaju zbog autorova zanimanja »za maloga čovjeka« (isti: 226). U svojim djelima Pavličić prikazuje ono što se događa u životu maloga čovjeka, ono što je čitateljima blisko (isti: 226). U njegovim kriminalističkim romanima, u kojima je glavni lik

Ivo Remetin čitatelj prati njegov život. Život maloga čovjeka, s čijim se životom mogu poistovjetiti i čiji im je život blizak. Razumiju Remetinove probleme, sumnje, brige, njegov odnos prema obitelji i prijateljima. Upravo to vidljivo je i u književnim predlošcima, koji će se analizirati u ovome radu. Razvoj samoga lika tijekom godina, ali i razvoj njegova istražiteljskog posla.

4. Žanrovska obilježja Pavličićevih kriminalističkih romana

4.1. Policijska procedura

Policijska procedura svoj »razvoj započinje u drugoj polovici dvadesetoga stoljeća« (Scaggs, 2005: 85). Policijska je procedura vezana uz »dominantan simbol socijalne kontrole zapadnog društva«, a to je policajac, odnosno policijski inspektor (isti: 85). Policijska procedura u kriminalističkim romanima u središte stavlja policiju, a obuhvaća i širi »pravosudni sustav« (isti: 86). John Scaggs navodi da su začetnici žanra policijske procedure »Georges Simenon i Émile Gaboriau« (isti: 87). U Pavličićevim kriminalističkim romanima mogu se iščitati utjecaji G. Simenona, a time i elementi žanra policijske procedure, čiji je Simenon predstavnik. Za žanr policijske procedure važna je istraga, tj. upravo njezin tijek. Kao središnji lik, kako je već navedeno, ističe se policajac. U Pavličićevim kriminalističkim romanima *Pjesma za rastanak*, *Pasijans*, *Krvna veza* i *Štićena osoba* javlja se policijski inspektor Vlado Šoštar iz Odjela za krvne delikte, a u romanu *Tri petka u travnju* policijski inspektor Nikola Lukač. U žanru policijske procedure policijski je inspektor »dio državnog aparata«, a time je njegov zadatak »štiti društvo« i rasvijetliti zločine koji su se dogodili (isti: 89). Obilježja žanra policijske procedure su policijska istraga, prikaz policijskog rada, pri čemu su korištene stvarne policijske metode, središnji je lik policajac (inspektor) koji obavlja istragu zločina, a često se pojavljuje lik mlađeg policajca istražitelja (policijskog partnera). U romanima se može prikazati i urbana topografija, manje urbane sredine te različiti društveni slojevi. Budući da je policijski inspektor, Šoštarov je zadatak otkriti zašto se zločin dogodio i tko ga je počinio. U navedenim romanima uz njega se pojavljuje i Ivo Remetin, kao istražitelj amater. U romanu *Tri petka u travnju* Remetin surađuje s policijskim inspektorom Lukačem. Šoštaru u istragama pomaže upravo Remetin te njih dvojica predstavljaju istražiteljski par. Uz njihovu istragu i prikaz njihova rada, ponekad se ukratko u romanima navodi i rad forenzičara, ali i mlađeg policajca, pomoćnika koji pomaže Šoštaru i Remetinu. U romanu *Pasijans* Šoštarova je pomoćnica Nina, a u romanima *Krvna veza* i *Štićena osoba* kao Šoštarov pomoćnik pojavljuje se Hrastinski. Iz razgovora Šoštara i Remetina čitatelj saznaje o tijeku istrage, forenzičkim izvješćima, saslušanjima svjedoka itd. U policijskoj proceduri »nisu riječi« i razgovori ti koji »ističu kolebanja između neslužbenih i službenih metode ispitivanja«, već radnja, odnosno samo djelovanje (isti: 95). Iako se u navedenim Pavličićevim kriminalističkim romanima prepoznaju elementi žanra policijske procedure, oni ne prevladavaju u tim romanima. Predstavljen je rad i tijek istrage koju provode istražitelji, ali uz to naglašene su i socijalno-kritičke odrednice navedenih Pavličićevih kriminalističkih romana.

Osim toga, sama činjenica da se često prikazuje suradnja profesionalnoga policijskog istražitelja i novinara kao amaterskoga istražitelja upućuje na svojevrsno preispisivanje žanrovskih konvencija policijske procedure.

4.2. Socijalno-kritičke odrednice kriminalističkih romana

Brojni su književni povjesničari i kritičari istaknuli da Pavličić preispisuje konvencije kriminalističkoga romana. Neki su književni kritičari u tome uvidjeli mogućnost nadilaženja raskoraka koji je stvoren između »tzv. ozbiljne i trivijalne književnosti« (Brešić, 1994: 124). Vinko Brešić naglašava da Pavličić unosi nove elemente poput socijalne kritike, kojima se nadilazi raskorak koji je stvoren između trivijalne i ozbiljne književnosti. Kriminalistički je roman, navodi Brešić, mogao podnijeti brojne nove elemente koji su ga na taj način obogatili (isti: 124).

Za Pavličića je karakteristično da u osnovnu koncepciju kriminalističkog romana »uvodi sekundarne (pod)žanrove« (Nemec, 2003: 301). Time omogućuje stvaranje različitih tematskih vrsta. Krešimir Nemec u knjizi *Povijest hrvatskog romana: od 1945. do 2000. godine*, navodi da Pavličić već u romanu *Umjetni orao* (1979) stavlja fokus na društvenu semantiku (isti: 301). U navedenom romanu fokusiranje na socijalnu semantiku, odnosno »konvencije socijalno-kritičkog romana«, značajno je jer se propituje kriza autoriteta i nepodudaranje vrijednosti u stvarnom društvu (isti: 301). »Prvi pravi Pavličićev bestseller« je roman *Večernji akt* (1981), a možemo reći i da je ovaj roman i »paradigmatski proizvod njegova žanrovskog 'aranžiranja'«, jer su jednako zastupljeni »elementi kriminalističkoga, fantastičnog i društvenog romana« (isti: 301). U romanu *Večernji akt* uz temeljnu fabularnu liniju otvara se prostor i za socijalnu kritiku, ali i razotkrivanje sustava vlasti te se uz logično i moguće isprepleću i elementi »fantastike i parakauzalnosti«, a sam čitatelj postaje svjestan tih »dvaju literarnih kodova« (isti: 301-302). Nemec navodi da se u Pavličićevim romanima *Slobodni pad* i *Eter* također, uz »kriminalistički zaplet« javljaju i »sekundarni (pod)žanrovi« (isti: 303). Tu se ističu fantastika te elementi socijalno-kritičkog romana, a u ponekima romanima posebno je prepoznatljiv odnos fikcije i zbilje (isti: 303-304). »Gotovo je pravilo u Pavličićevim romanima da se polazi od neke fantastične premise, a potom se ona, tijekom fabularnog razvoja, 'proširuje' raznim efektima na konkretnu zbilju: dodaje joj se realn(ij)e sadržaje, a često i socijalno-ideološke i etičke

implikacije.« (isti: 307). U svom književnom radu Pavličić je ostao odan fantastici, a zadržao je i postmodernističke odrednice. Ponekad je bilo i ponekih odstupanja, primjerice u djelima kao što su *Numerus clausus* (1998) i *Vesele zgrade djeda i bake* (2000) (isti: 311). Međutim, »Pavličić se stalno vraćao i čisto 'geometrijskoj' shemi i zanatskoj kombinatorici kriminalističkog romana sa zagonetnim činom u središtu zbivanja.« (isti: 311). Kao primjeri toga mogu se izdvojiti romani *Rakova djeca* (1988), gdje se cijeli roman razvija na temelju ubojstva pacijenata na odjelu za rak, u romanu *Nepovrat* (1999) otkriveni materijalni dokazi postaju ugroza društvu, a u romanu *Pasijans* (2000) središte događanja predstavlja pronalazak leša zagrebačkoga novinara (isti: 311). Krešimir Nemeć navodi, da je u trima prethodno navedenim romanima fabula »kontekstualizirana u prepoznatljivu društvenu zbilju, denotativni sloj je snažan, no cjelina ne nadmašuje granice klasičnoga detektivskog *whodunita*« (isti: 311).

Pavao Pavličić »kriminalističke romane dijeli u tri skupine« (Juričić, 2004: 229). Prema njegovoj podjeli prvu skupinu čine tradicionalni, tj. engleski kriminalistički romani (isti: 229). Oni predstavljaju određenu kombinaciju rebusa u kojemu se pomoću logike otkriva rješenje, a kao glavnog predstavnika prve skupine Pavličić ističe Agathu Christie (isti: 229). Prema Pavličićevoj podjeli drugoj skupini pripadaju kriminalistički romani koje karakterizira »pitanje zašto se dogodio zločin, a ne tko je počinitelj« (isti: 229). Za takve romane karakteristični su opisi krajolika, a opisuju i »ljudske tipove, daju određeni socijalni presjek odnosa među likova i literarno su vrlo ambiciozni (isti: 229). Kao glavne predstavnike ove skupine Pavličić ističe Karela Čapeka i Georges Simenona (predstavnik žanra policijske procedure). Posljednja skupina obuhvaća »američke pisce« kriminalističkih romana (isti: 229). Za ovu je skupinu značajan sukob »pojedince s organiziranim kriminalom; mafijom, podmićenom birokracijom, pa čak i policijom«, a predstavnici su Raymond Chandler i Dashiell Hammett (isti: 229). Na temelju takve sistematizacije Pavličićev kriminalistički roman možemo svrstati u drugu skupinu, uz autore kao što su Karel Čapek i Georges Simenon³ (isti: 229) Pavličićev se »kriminalistički diskurz« ističe po tome što se uvijek »formira na određenoj socijalnoj podlozi«, a značajan je i utjecaj žanra policijske procedure (isti: 229). Njegov kriminalistički diskurz pruža odgovor na najvažnije »pitanje ovoga žanra«, a to je *whodunit*, a jednako tako želi pronaći odgovor i na pitanje zašto je određeni zločin izvršen (isti: 229-230).

Analizirani Pavličićevi kriminalistički romani (*Pjesma za rastanak*, *Pasijans*, *Krvna veza*, *Tri petka u travnju* i *Štićena osoba*) imaju obilježja socijalno-kritičkih romana. U svakom

³Vinko Brešić u svojoj knjizi *Novija hrvatska književnost: rasprave i članci* Pavličiću daje nadimak »zagrebački Simenon« (Brešić, 1994: 125).

kriminalističkom romanu raspravlja se o nekoj određenoj problematici, koja je tada aktualna te ju možemo iščitati tijekom romana. Teme romana su nedostaci moralnih vrijednosti društva, obiteljski odnosi, ukazuje se na »poslijeratnu problematiku hrvatskoga prostora«, problemi s kriminalom itd., a na taj način pred čitateljem se nalaze »sociološko-filozofijske dvojbe« (Peternai, 2000: 276). Tako Pavličić priču, koja mu je izuzetno važna nastoji proširiti uvođenjem socioloških elemenata i na taj način ju prikazuje društveno osviještenom. Tako Pavličić kroz kriminalistički zaplet progovara i o trenutačnim socijalnim pitanjima i problemima (ista: 277). U Pavličićevim kriminalističkim romanima prikazuju se odnosi u obitelji, poslijeratna problematika, kamatari, društveni položaj, poslovni odnosi itd. Na taj način, socijalno-kritičkim odrednicama, Pavličić približava radnju čitatelju jer govori o situacijama i socijalno-kritičkim odrednicama, koje čitatelj poznaje i koje su mu bliske. Svaki od prethodno navedenih Pavličićevih kriminalističkih romana osim temeljne fabularne niti progovara i o određenim problemima u društvu i ostalim socijalno-kritičkim odrednicama.

5. Koncept lika

U ovom diplomskom radu likovi istražitelja u Pavličićevim kriminalističkim romanima prikazat će se i analizirati uz pomoć djela Maše Grdešić, *Uvod u naratologiju* i Gaje Peleša, *Tumačenje romana*.

Maša Grdešić naglašava da su likovi, »više od događaja«, onaj čimbenik »pripovjednog teksta koji« čitatelju naznačuje da ga uspoređi sa stvarnošću (Grdešić, 2015: 61). Prema tome čitatelj će prije usporediti i tražiti vezu između likova u književnom djelu i ljudi koji ga okružuju, nego razmišljati i povezivati događaje u djelu sa zbiljom. Književni likovi čitateljima omogućuju identifikaciju s njima samima, a ponekad i neprihvaćanje toga poistovjećivanja (ista: 61). Neki likovi mogu izazvati »osjećaje simpatije i antipatije, ljubavi i mržnje, zabave i dosade«, dok u ponekim primjerima i osjećaj zaljubljenosti (ista: 61). Vrlo često ne razmišljajući o »pitanjima prirode tekstualnosti« književne likove odvajamo od cjeline kojoj pripadaju (ista: 61). U skladu s time znamo ih doživljavati kao živa bića, procjenjujemo ih i često ih uspoređujemo s ljudima koje znamo ili u nekim likovima zapažamo ljude koji su dio naše svakodnevice. Književne likove moralno procjenjujemo, razmišljamo »o njihovoj prošlosti i budućnosti« pa čak i pretpostavljamo što ih je motiviralo za pojedini čin (ista: 61). Zbog svega navedenog čitatelji u mnogim slučajevima čeznu za nastavkom, kako bi saznali što se dogodilo s likovima. Premda često likovi nisu detaljno opisani i tako ne postoji u potpunosti zaokruženu cjelinu o izgledu nekoga lika, čitatelji sami, na temelju najosnovnijih opisa zamišljaju kako lik izgleda. Upravo se tu ističe specifičnost književnoga teksta u odnosu na filmski. Književni tekst ne može izgled nekoga lika predstaviti najednom i u potpunosti, već ga prikazuje »samo do određene granice« (ista: 61). Na taj način čitatelj može u svojoj mašti vizualizirati izgled pojedinoga lika, čak i na temelju šturih informacija. Za razliku od književnoga teksta, filmske ekranizacije mogu suzbiti »rad mašte« i ponuditi sveobuhvatnu predodžbu (ista: 61-62).

Lik je moguće odrediti s obzirom na dva aspekta, a to su funkcija lika i »stupanj njegove cjelovitosti« (Kovačević, 2001: 51). Funkcija nekoga lika može se sagledavati kao inačica identiteta, gdje nivo cjelovitosti može biti određen funkcijom, a također i identitetom. Što se tiče cjelovitosti lika, sam lik u vlastitoj fikcionalnoj osobnosti nije cjelovito biće, ukoliko ga promatramo s gledišta zbilje (ista: 51). To se razjašnjava »samom naravi fikcionalnoga svijeta«, a on u izvršenim mimetičkim modelima odstupa od realnoga (ista: 51). »Lik je – kao subjekt priče, no ipak tek kreacija pripovjedne volje više instance svijeta u kojem postoji ili se pričinja –

trajno obilježen subjekatsko-objekatskim paradoksom kao metaforom neslobode bića u stvarnosti.« (ista: 55). U književnom tekstu čitatelj nema direktan »pristup likovima« već ih sam vizualizira uz pomoć informacija koje pronalazi u tekstu (Grdešić, 2015: 67). Time na kraju čitatelj stvara svoju cjelovitu vizualizaciju nekoga lika (ista: 67). Ukoliko u književnom djelu nisu direktno navedene i objašnjene osobine pojedinoga lika, čitatelj ih ipak može iščitati i tako vizualizirati pojedini lik. Pripovjedač može na razne načine predstaviti pojedini književni lik. Čitatelj će to saznati na temelju toga kako izgleda pojedini lik, čime se bavi, što ga okružuje, na temelju njegova govora, kako na njega utječe okolina, ali i on na nju. Svi ti elementi služe karakterizaciji lika i pomažu čitatelju da ga vizualizira (ista: 71). Objedinjujući pojedine sastavnice na koje nailazi i saznaje tijekom čitanja čitatelj stvara vizualizaciju pojedinoga lika.

Govor pojedinog lika predstavlja značajni element karakterizacije. Jednako su važni »i sadržaj i forma« govora (ista: 73). Svojim govorom likovi ujedno predstavljaju područje s kojeg dolaze, ali i profesiju kojom se bave (ista: 73-74). Tako saznajemo da Šoštar kada je nervozan priča narječjem rodnoga kraja, a na temelju raznih razgovora ili pojedinih mišljenja možemo saznati o stavovima pojedinih likova. Vanjski izgled likova ima važnu ulogu i uvelike pomaže čitatelju da vizualizira pojedini lik. Stanje lika ponekad se može iščitati i na temelju njegova izgleda i izgleda okoline u kojoj boravi (ista: 75). Okolina, odnosno »fizičko okruženje« (grad, ulica, kuća, stan, soba) i »ljudsko okruženje« (klasa, obitelj) lika također imaju važnu ulogu u izgradnji njega samoga (ista: 78). Premda je veza lika i okoline važna, ona se ne temelji na sličnosti već na »prostornoj bliskosti« (ista: 78). Beáta Thomka u članku *Pojam lika u naratologiji* ističe da je književni lik produkt »razumijevanja i tumačenja narativne kompozicije« (Thomka, 2014: 6). Na književni lik utječu »prostorna, vremenska i smisaona« cjelina te ih ne trebamo odvajati (ista: 6). Značajnu ulogu ima i čitatelj, koji rekonstruira lik i zajedno s njim na određeni je način dio radnje, jer razumije postupke pojedinih likova, suosjeća s likovima te tako oblikuje fiktivni lik. Time čitatelj produbljuje svoja razmišljanja i razumije zašto je određeni lik nešto učinio (ista: 7).

Premda mnogi čitatelji književne likove u mnogim slučajevima promatraju kao »'osobe' slične stvarnim ljudima«, strukturalna analiza i teorija pripovijedanja takve pristupe nastoje pokolebati (Grdešić, 2015: 62). Gledano s područja »strukturalističke naratologije« književni su likovi pokretači radnje, ujedno i prate radnju pa ih stoga nazivamo akterima. Književnih likova, kao i pripovjednih tekstova ima mnogo, ali svi oni u djelima imaju svoju funkciju koju trebaju obaviti izvršiti (ista: 62). Vladimir Propp u *Morfologiji bajke* predstavlja »'aktantski' model sa sedam djelokruga« (ista: 62). Na temelju toga modela, Maša Grdešić ističe da je Propp

klasificirao likove na temelju funkcija koje obavljaju: »zlikovac, davatelj, pomoćnik, princeza (tražena osoba) i njezin otac, pošiljatelj, junak i lažni junak« (ista: 62). Referirajući se na Vladimira Proppa i njegovu *Morfologiju bajke*, Grdešić navodi da Proppov model odlično djeluje unutar sustava »izvornog konteksta« (poučavanja bajki), ali i poslije unutar pojedinih žanrova kao što u kriminalistički i ljubavni (ista: 62). M. Grdešić u knjizi *Uvod u naratologiju* osim Proppova modela navodi i model Algridasa Julienu Germaisaisa, koji je kreirao »univerzalniji aktantski model« (ista: 62). Njegov se model može primijeniti u potpunosti »na sve pripovjedne tekstove« pa čak »i na ljudsko djelovanje općenito« (ista, 62). Germaisov aktantski model, navodi Grdešić, sastoji se od šest aktanata: »subjekta, objekta, pošiljatelja i primatelja, pomoćnik i protivnika« (ista: 62).

5.1. Narativne figure

Maša Grdešić u knjizi *Uvod u naratologiju* ističe da je »jednu od najosnovnijih klasifikacija likova« postavio Edward Morgan Forster (Grdešić, 2015: 65). On je likove klasificirao na osnovi njihove 'punoće' te na temelju toga razlikuje 'plošne' i 'zaobljene', odnosno 'zaokružene' likove (ista: 65). Javljaju se i mnoge druge klasifikacije likova, a značajnu modifikaciju »teoriji likova predložio je Gajo Peleš u *Tumačenju romana*« (ista: 65). On je proučavajući 'priču' uočio »prazninu između analize likova s jedne strane i analize teme djela s druge strane« (ista: 65). Stoga razlučuje tri kategorije »značenjskih sastavnica«, a one su: »psihem, sociem i ontem« te u skladu s tim predlaže razlikovanje triju kategorija »narativnih figura: psihemsku, sociemsku i ontemsku« (Peleš, 1999: 228).

Psihemska narativna figura obuhvaća ime lika, njegovu ulogu »u odnosu« na druge likove, karakter te njegovu funkciju i postupke (isti: 229). Vlastito ime dio je osobnosti i nečiji identitet (isti: 229). Značajke psihemske narativne figure mogu se širiti i na druge dvije vrste narativnih figura. Psihemska narativna figura u romanu, pa tako i kriminalističkom, iznimno je definirana te se ne odnosi samo na glavnoga junaka, već na sve likove (isti: 235-236). »Svako ime« u literarnom diskursu predstavlja semantički interval, koji nije karakterističan za realni svijet (isti: 245). Ime je u literarnom tekstu u međuodnosu s imaginarnim pojedinačnostima (likom, prostorom itd.) te s njima dijeli određene značajke. Na taj način značenje nekog imena nikada nema jednako značenje kao i isto ime u realnom svijetu (isti: 245). Pelešova »sociemsku

narativna figura« kao komponentu sadrži određenu skupinu, a same narativne figure međusobno dijele određene sastavnice (isti: 245-246). Sociemska narativna figura može posjedovati, promatrajući iz pozicije društvenih skupina, drugačije oblike udruženja (primjerice rodbinska, gospodarstvena, politička, etnička itd.) (isti: 249). Ontemska razina pripada »najvišoj semantičkoj razini pripovjednog teksta«, a u tu razinu obuhvaća se i sociemska i »njoj podređena psihemska narativna figura« (isti: 254). Peleš ističe, da ono što se naziva temom djela ili »'konkretnom univerzalijom'« on naziva »ontemskom narativnom figurom« (isti: 254). Među navedenim figurama postoje mnogobrojne veze te »njihov odnos nije slučajan«, već se isprepleće (isti: 260).

6. Likovi istražitelja u Pavličićevim kriminalističkim romanima

U svojim kriminalističkim romanima Pavličić čuva intelektualističku kompoziciju zagonetke, ali temeljna je razlika u istražitelju. Pavličićevi istražitelji dolaze iz srednjega građanskog društvenog sloja i to su najčešće profesori, odvjetnici, podstanari itd. (Visković, 1983: 73). Upravo Pavličić »kontaminira« zaplet u kriminalističkim romanima s »majerovskim ironijskim portretima i deskripcijama ugođaja« (isti: 73). Pavličić unosi značajke »drugih estetskih kodova u« svoje kriminalističke romane te na taj način stvara konstrukciju potpuniju značenjima (isti: 73). Međutim, njegovi kriminalistički romani u standardnom obliku ostaju na razvidnom nivou »vješte intelektualne igre« (isti: 73). Davor Beganović u svom članku *Između fantastike i proze detekcije* ističe, da se Pavličiću odabirom junaka »nametnuo znatan problem« (Beganović, 1986: 559). Taj problem je na koji način i kako objasniti motiviranost junaka (istražitelja) i njegovu potrebu za razrješenjem zločinca. Beganović kao odgovor na to navodi da je Pavličić našao odličan način kako u tome uspjeti te da on svoje junake potiče apstraktnim porivom za pravednost (isti: 559).

U vezi lika istražitelja javljaju se, kako navodi Pavličić, tri problema. Istražitelj prvo mora ispitati što sve znaju svjedoci i otkriti to kod njih i brojnih drugih ispitanika. Potom je važno da u kriminalističkom romanu istražitelj na vrijeme dođe do podataka, koji su mu potrebi da razotkrije zločin. Kao treći problem ističe se jedna osoba koja je prevarila druge osobe. Ta osoba ima sve što je važno za zločin koji se dogodio, a upravo ta osoba je ubojica. Ubojica može djelovati tako da onemogući istražiteljevu potragu za nužnim odgovorima, tako što će ga napasti ili će nastojati spriječiti druge da istražitelju otkriju odgovore (Pavličić, 2008: 50). Značajno je što se »među svjedocima od kojih« istražitelj dobiva važne informacije i razne odgovore pojavljuje i ubojica (isti: 51). Sam istražitelj svjestan je toga, a upravo to kriminalistički roman čini napetim i zanimljivim (isti: 51). Lik istražitelja tijekom istrage prikuplja podatke te se na taj način snabdjeva bojnim saznanjima. Osim što ta saznanja pomažu njemu, on njima ujedno snabdjeva i s time upoznaje čitatelje (isti: 53). Tako se afirmira »kao lik, počinje imponirati čitatelju, počinje ga impresionirati i uspijeva ga pridobiti« (isti: 53).

Zdenko Škreb u svojoj monografiji, *Književnost i povijesni svijet*, ističe da je za kriminalistički roman »dovoljno reći da je svijet« takvog romana »svijet groze kojemu su simboli zločinstva i leševi; u detektivu se njemu suprotstavlja bogoliki intelekt da dokaže kako je taj prividni svijet groze ipak još uvijek do dna pristupačan i shvatljiv, da njime vlada poredak.« (Škreb, 1981: 188-189). U kriminalističkom romanu postoje određeni likovi koji imaju svoju

funkciju i u priči se pojavljuju u točno određeno vrijeme. »Kad se na početku dogodi zločin«, osoba koja taj zločin mora istražiti je istražitelj (Pavličić, 2008: 49). Njegova glavna uloga je, kako i sam Pavličić navodi razgovaranje. Na temelju razgovora i ispitivanja istražitelj dobiva najvažnije podatke u vezi zločina. Ti podaci, iako možda odmah nisu značajni, mogu dovesti do razrješenja zločina (isti: 49). »Čak i onda kad puca, kad se tuče i kad ludo vozi, on saznaje ono što je za istragu bitno tako što vodi razgovore s ljudima koji su upleteni u zločin ili su mu bili slučajni svjedoci.« (isti: 49). Zadatak je istražitelja u kriminalističkom romanu ponovno vratiti stari poredak, kakav je bio prije zločina. Istražitelj je na taj način predstavljen kao intelektualni čovjek, koji će razotkriti zločin i time spriječiti mogućnost daljnjeg širenja kaosa. Na temelju toga istražitelj, prema Škreb, ima samo jednu funkciju, a to je »da bude nosilac bogolikoga intelekta.« (Škreb, 1981: 189). Međutim, tu ulogu može preuzeti i neki drugi lik u djelu, koji na taj način postaje detektiv amater (isti: 189). U Pavličićevim kriminalističkim romanima, posebno u onima koji će biti objašnjeni u ovome radu, ulogu detektiva, odnosno istražitelja djelomično preuzima novinar Ivo Remetin: »Remetin se pitao je li on sâm u sve to dovoljno upućen, poznaje li dovoljno život da bi mogao biti i pristojan urednik, a kamoli detektiv amater i Šoštarov pomoćnik.« (Pavličić, 2000b: 47). On postaje istražitelj amater, jer to nije njegovo primarno zanimanje, već istražuje mnogobrojne zločine sa svojim dugogodišnjim prijateljem i policijskim inspektorom Vladom Šoštarom. U romanu *Tri petka u travnju* Remetinu istraži sudjeluje uz inspektora Lukača.

Lana Molvarec u članku *Hrvatski krimić i njegovi junaci: Detektiv kao heroj svakodnevice* iznosi da »hrvatsku kriminalističku književnost ne krasi ekscentrični genijalci poput Herculea Poirota ili Sherlocka Holmesa, niti grubi momci američke hard boiled škole, već detektivi koji pokazuju visok stupanj ljudskosti i običnosti.«⁴ Za hrvatski kriminalistički roman karakteristično je postojanje brojnih amaterskih istražitelja, koji se time počinju baviti zbog individualnog zanimanja ili pod utjecajem raznih okolnosti. L. Molvarec ističe da ukoliko u našoj kriminalističkoj prozi očekujemo nadnaravnog istražitelja, da ćemo pri tome naići na mnoge probleme.⁵ Naša »kriminalistička književnost ne poznaje« tzv. domaće varijante Sherlocka Holmesa, Herculea Poirota ili Augustea Dupina.⁶ Ukoliko naš kriminalistički žanr uspoređujemo »s europskim i američkim prethodnicima«, možemo reći da je hrvatski kriminalistički roman

⁴Molvarec, Lana. 2012. *Hrvatski krimić i njegovi junaci: Detektiv kao heroj svakodnevice*. Vijenac, br. 482. Dostupno na: <https://www.matica.hr/vijenac/482/Detektiv%20kao%20heroj%20svakodnevice/> (10. 5. 2021.)

⁵Molvarec, Lana. 2012. *Hrvatski krimić i njegovi junaci: Detektiv kao heroj svakodnevice*.

⁶Isto.

»bliži europskoj«, odnosno »socijalnoj struji« kriminalističkog romana.⁷ Naš kriminalistički roman, ističe Molvarec, ima veoma malo podudarnosti »s britanskim i američkim« kriminalističkim romanima.⁸ Istražitelji u našim kriminalističkim romanima ističu se po visokoj razini čovječnosti i čitatelj ih može zamisliti kao pripadnike svoje obitelji, prijatelje ili susjede. Međutim, svaki taj istražitelj otkriva vlastite karakterne crte, ali obično ne nalazimo likove istražitelja kao što su to u američkim i britanskim kriminalističkim romanima. U hrvatskom kriminalističkom romanu, kako je već navedeno, postoji značajan broj istražitelja amatera.⁹ Posebno se mogu istaknuti »novinari, najčešće crne kronike«.¹⁰ To je najviše vidljivo u Pavličićevoj seriji kriminalističkih romana u kojoj je glavni lik Ivo Remetin (urednik crne kronike). Nakon niza slučajeva u koje je bio uključen sada redovito s policijskim inspektorom Šoštarom sudjeluje u rješavanju zločina. Iako istražitelj amater, on je uvelike upoznat s takvim slučajevima, posebno zbog posla kojim se bavi, a i sam njegov pristup i metode istraživanja razlikuju se od policijskih te mu omogućuju drugačiji pristup ispitanicima i otkrivanju ostalih informacija. Što se tiče profesionalnih istražitelja, ističe se policijski inspektor Vlado Šoštar iz Odjela za krvne delikte. On kao predstavnik institucija ima drugačije metode i načine na koje rješava određeno ubojstvo. Prvenstveno je razlog tome što on predstavlja institucije i time su njegove metode i pristup drugačiji od istražitelja amatera.

U svojim kasnijim kriminalističkim romanima Pavličić uvodi lik Ive Remetina.¹¹ Iako novinar, Remetin postaje amater istražitelj. Uz pomoć policijskog inspektora Šoštara, kao pravog istražitelja, koji se time bavi, Remetin i on nastoje rasvijetliti svaki slučaj te u tome i uspiju. Poučen iskustvom i radom s prijateljem i policajcem Šoštarom, Remetin se u nekim Pavličićevim romanima našao sam u ulozi istražitelja ili mu je pomoć bila pružena od nekoga drugoga. Iz toga je vidljivo da Remetin kao lik istražitelja amatera uspijeva razotkriti zločin i na taj način ponovno vratiti ravnotežu u društvo. U kriminalističkom romanu *Tri petka u travnju*, Remetin istražuje slučaj u Osijeku, a slučaj vodi inspektor Lukač. Remetin i Šoštar su istražitelji

⁷Molvarec, Lana. 2012. *Hrvatski krimić i njegovi junaci: Detektiv kao heroj svakodnevice*.

⁸Isto.

⁹Isto.

¹⁰Isto.

¹¹Pavličićevi kriminalistički romani u kojima se javlja lik novinara Ive Remetina: *Press* (1980), *Pjesma za rastanak* (1982), *Rakova djeca* (1988), *Pasijans* (2000), *Otrovni papir* (2001), *Tužni bogataš* (2002), *Mrtva voda* (2003), *Krvnik u kući* (2004), *Zmijska serenada* (2005), *Cvijeće na vjetru* (2007), *Žive igračke* (2009), *Stara ljubav* (2010), *Krvna veza* (2014), *Crveno pile* (2014), *Tri petka u travnju* (2015), *Tajno ime* (2015), *Salon za plakanje* (2017), *Štićena osoba* (2019). U navedenim romanima pojavljuje se i lik policijskog inspektora Šoštara s kojim Remetin rješava zločine. Međutim, lik inspektora Šoštara ne pojavljuje se u svim romanima kako bi s Remetinom razriješio slučaj, ali se spominje.

u kriminalističkim romanima *Pjesma za rastanak* (značajnu ulogu ima i Luka, kao istražitelj amater), *Pasijans*, *Krvna veza*, *Štićena osoba* i dr.

U Pavličićevim kriminalističkim romanima – *Pjesma za rastanak*, *Pasijans*, *Krvna veza* i *Štićena osoba* – kao lik istražitelja pojavljuje se novinar crne kronike Ivo Remetin. Uz njega se pojavljuje i policijski inspektor Šoštar, kojemu je to primarno zanimanje te policijski inspektor Nikola Lukač (u romanu *Tri petka u travnju*). Za razliku od njih Remetinov je posao rad u novinama, urednik je crne kronike, a istražitelj amater postao je surađujući sa prijateljem i kolegom Šoštarom na brojnim slučajevima. U tim prigodama istaknuo se kao značajan istražitelj, koji uvelike doprinosi rješenu slučaju. Radeći kao urednik u crnoj kronici susreće se s brojnim slučajevima, a to mu je zasigurno pomoglo i kao istražitelju. Njegove metode drugačije su od Šoštarovih, koji kao policijski inspektor ima veće ovlasti i drugačije metode. Remetin na temelju razgovora, zaključivanja i uočavanja detalja povezuje najvažnije elemente svake istrage i tako na kraju dolazi do značajnih zaključaka i rješenu zločina. U romanu *Tri petka u travnju* Remetin će u Osijeku sudjelovati u istrazi ubojstva. Premda u tom romanu neće biti Šoštara, koji će mu pomoći i s kojim će rasvijetliti slučaj, ali će zato biti osječki inspektor Lukač. Možemo reći da se ovaj roman razlikuje od drugih po tome što Remetin sada ima mogućnost pokazati što je sve naučio od Šoštara radeći s njim na brojnim istragama. Inspektor Lukač također je već upoznat s Remetinovim istražiteljskim radom te se čak u nekim situacijama i čudi Remetinovim metodama rada i spoznajama do kojih dođe. Iz toga je vidljivo da Lukač prihvaća Remetinov rad i divi mu se, posebno kada Remetin nešto otkrije. Možemo reći da je to sve u cilju da sazna nešto novo o načinu rada i drugim metodama koje koristi zagrebačka policija. Uz Remetina i Šoštara ponekad se kao amater istražitelj javlja Luka, njihov prijatelj, kolega i Remetinov suradnik u redakciji. On u većoj ili manjoj mjeri sudjeluje u mnogim slučajevima. Ukoliko s Remetinom i Šoštarom ne odlazi na mjesto zločina i ne provodi ispitivanja, svojim saznanjima doprinosi istrazi. U romanima *Pjesma za rastanak* i *Pasijans* možemo reći da je Luka ravnopravan lik istražitelja uz Šoštara i Remetina – zajedno s njima dolazi na mjesto zločina, posjećuje obitelji žrtava, prati rad na slučaju itd. »- Vidiš, vidiš – kaza Šoštar zamišljeno. – Eto, što su ti amateri. Profesionalcu nikada ne bi tako nešto palo na pamet.« (Pavličić, 2000a: 203). U sljedećim romanima (pa tako i romanima *Krvna veza*, *Tri petka u travnju*, *Štićena osoba*) njegov se »udio« u istrazi smanjuje. Ne odlazi toliko često na mjesto zločina, zna o kojim je slučajevima riječ, ali nije u potpunosti informiran o svemu što se tijekom vremena događa. Na temelju saznanja o slučaju on Šoštara i Remetina informira o novim informacijama, koje je čuo i istražio te je time njegov doprinos u procesu istrage i dalje značajan.

U sljedećim potpoglavljima uz pomoć teorije narativnih figura analizirat će se likovi istražitelja u Pavličićevim kriminalističkim romanima: *Pjesma za rastanak*, *Pasijans*, *Krvna veza*, *Tri petka u travnju* i *Štićena osoba*, koji su ujedno i književni predlošci ovog diplomskog rada.

6.1. Policijski istražitelj Vlado Šoštar

U romanu *Pjesma za rastanak* iznimno važnu ulogu ima policijski inspektor Vlado Šoštar, koji radi u Odjelu za krvne delikte: »- Ja sam Šoštar – predstavi se policajac.« (Pavličić, 2000a: 50). Šoštar je policijski inspektor te Remetinov kolega sa studija prava i prijatelj: »Premda su njih dvojica u prvo vrijeme bili jedan drugoga nekako izgubili iz vida, sreli su se opet kad je Remetin došao u crnu kroniku, pa su surađivali često i uspješno. Postali su pravi prijatelji.« (isti: 19). U romanu *Pjesma za rastanak*, zbog jednog telefonskog poziva, saznajemo da policijski inspektor Šoštar radi u Odjelu za krvne delikte: »- Milicija je na telefonu. Odjel za krvne delikte. Drug Šoštar.« (isti: 247). Šoštara karakteriziraju psihemi inteligentnosti, snalažljivosti, hrabrosti, on pazi na svoj izgled i odijevanje, predstavlja autoritet itd. U odnosu na Remetina, on kao policijski inspektor (koji se za to školovao) uviđa značajke pojedinog ubojstva već na prvi pogled. Također, značajna je i policijska procedura, a Šoštar kao policijski inspektor predstavlja njezinu važnu sastavnicu. Šoštarova osobnost ističe se i njegovom snalažljivošću, ali i njegovim izgledom do kojega mu je stalo. Uvijek izgleda besprijekorno, čak i nakon teškog posla ili neprospavane noći. Kao policijski inspektor istragu vodi službenim putem, a tu mu pomaže i Remetin, a u romanu *Pjesma za rastanak* i Luka. Budući da je policijski inspektor, Šoštar ima mogućnosti službenog ispitivanja, posjeduje saznanja o radu forenzičara i drugih te svih drugih službenih mogućnosti koje mu taj posao omogućuje: »- To je zanimljivo – rekao je Šoštar kad je čuo izvještaj. – Imam i ja nešto, ali to je više sa službene strane. A o privatnim stvarima trebat će pitati još nekoga iz zbora.« (isti: 214). Milivoj Solar, u eseju *Što sve Pavličić zna o krimiću?*, ističe da Pavličić »kada piše krimić, poštuje zakonitosti oblikovanja žanra, od početne zagonetke preko istrage do rješenja.« (Solar, 2017: 96). Ujedno ističe da Pavličić zna kako to nije dovoljno za dobar kriminalistički roman. Važni su također i dinamika izlaganja i detalji, a ponajviše je važan i potreban pisac (isti: 96).

U mnogim se romanima ističe Šoštarova snaga i pokretljivost, kada treba nešto učiniti ili se suočiti sa zločincem. Kada je nervozan Šoštar priča narječjem rodnoga kraja: »To ne bu gotovo za tri vure.« (Pavličić, 2000a: 33). To je karakteristično samo za takve trenutke, jer inače uvijek govori strogo književno. Već samom svojom pojavom predstavlja važnost i autoritet. Iznimno je dobar i brižan prijatelj. Veoma je koncentriran na svaku istragu te konstanto radi kako bi otkrio što se točno dogodilo. U jednom trenutku istrage povlači se kako bi na miru razmišljao o slučaju, a u takvim se trenucima ne javlja niti Remetinu. Svoj posao voli obavljati sam, a ne da ga obavljaju drugi policijski službenici. Na taj način upućen je u svaku sitnicu i zna što se događa. U samom kriminalističkom romanu likovi, posebice likovi istražitelja, moraju biti u potpunosti koncentrirani na radnju. Ta koncentriranost vezana je uz kratkoću vremena u kriminalističkim romanima. Vrijeme u kriminalističkim romanima ima važnu ulogu. Ono mora biti kratko jer su na taj način i likovi uvjerljivi (Pavličić, 2008: 41). Istražitelji koji istražuju zločin trebaju biti u potpunosti koncentrirani, angažirani i spremni na mnogobrojna odricanja te »životnu opasnost« (isti: 41). Njihova je zadaća velika, a ona i mora biti takva da može predstavljati alternativu »onome što je izgubila žrtva«, a uglavnom je u pitanju život (isti: 41). Nakon što otkriju zločin, a u velikom broju slučajeva riječ je o ubojstvu, Remetin i Šoštar u potpunosti se posvete tome. Šoštar kao policijski inspektor, čiji je posao razriješiti zločin, u potpunosti se tome posvećuje radeći na tome cijeli dan, a u velikom broju slučajeva i cijelu noć.

Noviji kriminalistički romani ne mogu »bez hiperboličnoga junaka« (isti: 63). Znamo da kriminalistički roman ne može bez zločina, a možemo reći da su hiperboličnost i zločin međusobno povezani (isti: 63). Poveznica između hiperboličnosti i zločina je u tome da neovisno »na koji je način« zločin prikazan on je uvijek i hiperboličan (isti: 64). Zločin, neovisno koliko je uobičajen i svakidašnji, donosi događaj koji uništava normalan ustroj stvari i društva. Uvijek je naglašen te na taj način i hiperboličan (isti: 64). »Stariji su autori smatrali« da »hiperboličnom događaju« moraju suprotstaviti junaka (istražitelja), koji će natprirodnim osobinama razotkriti zločin (isti: 64). Za razliku od njih, noviji autori kriminalističkih romana shvatili su da je važno prikazati junaka kao natprirodno umno biće. On ne mora biti nadnaravno snažan, već je dovoljno da bude iznadprosječan u nečemu (isti: 64). Po uzoru na to, noviji su pisci kreirali »junake koji su strasni pušači«, intelektualci ili osamljenici, a takve su karakteristike dovoljne svakom istražitelju da se suprotstave zločinu i rasvijetle ga (isti: 64). U svojim romanima Pavličić ne kreira hiperbolične junake. Oni imaju svoje osobnosti prema kojima se ističu, ali za njih ne možemo reći da su natprirodne. Remetin i Šoštar logičnim zaključcima dolaze do rješenja zločina te su strasni pušači: »Potom je učinio ono što je Remetin već dugo od njega očekivao:

posegnuo je u džep pa je izvukao izduženu crvenu kutiju s tankim, mirisavim cigarama za koje nikada nije htio priznati gdje ih nabavlja.« (Pavličić, 2014: 29). Međutim, ne možemo ih nazvati osamljenicima, posebno ne Remetina koji ima obitelj. Kod Šoštara je drugačije, ali ne možemo reći da je osamljenik. Jako je vezan uz posao, hobije, a tu je i Remetinova obitelj i Luka.

Vlado Šoštar karakterističan je i po svom načinu vožnje. Prilikom vožnje ne poštuje prometna pravila, a za njegovu vožnju Remetin često kaže da vozi kao manijak: »ŠOŠTAR JE VOZIO KAO MANIJAK: RAZLISTALO TRAVANJSKO drveće samo je zviždalo kraj njih, promicala su sela, bježale guske, nestajali kamioni i tegljači, a na zavojima trebalo se dobro pridržati za ručke iznad prozora velikoga tamnoplavog automobila.« (Pavličić, 2000a: 48). U istrazi ubojstva, u romanu *Pjesma za rastanak*, sa Šoštarem sudjeluju i Remetin i Luka, zato što su se oni prvi našli na mjestu zločina te najbolje znaju što se i kako dogodilo. Upravo zato, kada je saznao za slučaj, Šoštar je kontaktirao Remetina kako bi saznao što se dogodilo te mu objasnio da će mu biti potrebna i njegova i Lukina pomoć: »- Ali, zgodno je imati nekoga tko poznaje stvar iznutra. – Trebat ću i tvoju pomoć. Dabome, i Lukinu i svačiju.« (isti: 20). U romanu *Pjesma za rastanak* o Šoštarevoj obitelji i braku saznajemo veoma malo, ali oni su važni sociemi. Jedino se može istaknuti da ima suprugu i dijete, a to saznajemo kada Remetin pokušava doći do Šoštara pa ga zove i na kućni telefon: »Onda je Remetin opet telefonirao Šoštaru, ali ovaj još nije bio stigao kući. Upitao je smije li nazvati kasnije, a Šoštara žena mu je rekla da je u njihovoj kući telefonski poziv u tri sata noću sasvim uobičajena prirodna pojava.« (isti: 145-146). Osim toga, o Šoštarevom privatnom životu i njegovoj obitelji više ništa ne saznajemo u romanu *Pjesma za rastanak*, a njegov privatni život nije u romanu toliko istaknut. Više se ističu njegova osobnost, načini rada, a možemo reći i predanost poslu koji obavlja. Šoštarevo poznanstvo s Lukom te Remetinom i njegovom obitelji u sljedećim se romanima još više produbljuje. I u ovome romanu, ona predstavlja važnu sastavnicu, koja će biti još izraženija u sljedećim romanima. U romanu malo toga saznajemo o Šoštarevom radu u uredu i poslovima koje ondje obavlja, a vezani su uz slučaj. U uredu je boravio kada je smatrao da je to važno za slučaj i da će upravo tada nešto dogoditi, bio to važan poziv ili nešto drugo.

Vlado Šoštar i u romanu *Pasijans* značajan je lik za samu radnju, a time i za sam roman. Šoštara i dalje odlikuju jednake osobine kao u romanu *Pjesma za rastanak*. Njega i dalje karakteriziraju psihemi spretnosti, staloženosti u rješavanju zločina, odlučnosti, a također je i iskusan policajac. Ističe se po svom izgledu za koji brine. Stoga Remetin često zna reći da premda su isto godište Šoštar izgleda nekoliko godina mlađe. U ovome romanu ističe se Šoštara sumnjičavost prema Luki, a na temelju toga možemo vidjeti da u nekim trenucima

Šoštar veoma brine o pravilima kada je riječ o nekom slučaju. Premda Luku poznaje i on mu je prijatelj, kod Šoštara se javila kratkotrajna i određena sumnja, ali kasnije je sve bilo u redu. U romanu *Pjesma za rastanak* saznaje se da je Šoštar oženjen i da ima dijete, a u romanu *Pasijans* saznajemo da je rastavljen: »Vjerojatno je i njega tištila samoća nakon treće rastave, koja je bila nedavno, i vjerojatno je jedva dočekaao priliku da se nađe među ljudima s kojima se dobro razumije, a nisu mu kolege s posla.« (Pavličić, 2000b: 48). Premda izvana čvrstog karaktera, odaje dojam da izgleda i da se osjeća odlično u nekim trenucima možemo iščitati da je i Šoštaru teško premda o tome ne govori. Posebno nakon treće rastave koja se dogodila. Šoštar ne govori o svojim osobnim problemima, ali se ističe kao iznimna osoba kada nekoga treba saslušati, posebno prijatelje. Za njega je karakteristično da kada je zamišljen uvijek se igra ušnom resicom: »Šoštar se igrao ušnom resicom, kao i uvijek kada je bio jako zamišljen. Jasno se vidjelo da više o toj stvari neće reći ništa: pružio im je informacije koje je imao, a zaključke su morali stvarati sami, kao što je i on stvarao svoje, ali ih nije govorio.« (isti: 50). Njegov izgled privlači mnoge, a uvijek će iskoristiti trenutak udvoriti ljepšem spolu. Za njega je tipično da u nekom trenutku istrage nestane, a za to je postojao i razlog. Tada bi se još više posvetio istrazi (dug rad sa svjedocima ili je morao nekud oputovati). Šoštar je strpljiv i staložen međutim, za njegovu se vožnju to ne može reći: »Remetin se na prednjem sjedalu vezao, a Luka se otraga dobro uvalio u naslon, jer obojica su dobro znali kako Šoštar vozi: uvijek je to bilo nalik na nekakvu potjeru iz filma, i kad je trebalo i kad nije. Šoštar je inače bio silno strpljiv i miran čovjek, ali je vozio kao manijak, i stalno pogledavao na sat, kao da želi postaviti rekord staze.« (isti: 25). Ponovno se ističe Šoštarov stil vožnje, koji njegovi česti suputnici (Remetin i Luka) veoma dobro poznaju. Kao i u romanu *Pjesma za rastanak*, Šoštar se u određenom trenutku istrage povlači i Remetin ga tada ne može dobiti. U tim trenucima Šoštar se povlači kako bi razmišljao o slučaju i još više radio a njegovom rješenju. Za Šoštara možemo reći da je njegov policijski posao njegov život, zbog toga koliko je on tome posvećen. Svakom novom slučaju pristupa s istim žarom i nastoji ga rasvijetliti, a u tome mu pomaže Remetin. Šoštar odobrava njegov rad i njegove postupke te mu je jasno kada Remetin nešto istražuje samostalno, a često ga moli za pomoć i daje mu zadatak: »- To bi mogao ti. Meni fali ljudi. – Onda malo pošuti, pa doda: - Možeš povesti i Luku, ako već nikako ne ide drugačije.« (isti: 134). Šoštar vjeruje Remetinu, premda je on istražitelj amater i smatra da mu može pomoći s istragom. Policijski inspektor Šoštar, lik je istražitelja koji kao predstavnik policije vodi istragu. U mnogobrojnim slučajevima vodi istragu uz pomoć Remetina te na taj način zajedno dolaze do značajnih otkrića. Premda su Šoštarove istražiteljske metode drugačije od Remetinovih, njih dvojica zajedno čine savršen istražiteljski par. Remetin i Šoštar odlično surađuju zajedno i međusobno se razumiju: »Šoštar je kimao glavom, i nije govorio

ništa. Vidjelo se da odobrava i Remetinov način razmišljanja i korake koje je novinar poduzeo. A pogotovo se vidjelo da pamti sve ono što je od prijatelja čuo, i da će u svakom trenutku biti kadar upotrijebiti te informacije.« (isti: 178). U romanu *Pasijans* Šoštar ima i pomoćnicu koja radi s njim, zove se Nina. Također je značajna i policijska procedura, a samim time i djelovanje policije i njihovih odjela. Nakon prvog ubojstva forenzičari pregledavaju mjesto zločina, a kasnije se provode ispitivanja svjedoka. Rješenje zločina u kriminalističkom romanu uvijek mora biti postignuće jedne osobe. Premda postoje mnogi koji rade oko slučaja, brojani policijski sustav, na kraju će zagonetku rasvijetliti pojedinac. Iako je u kriminalističkom romanu situacija takva, u stvarnosti je obrnuto. Na slučaju sudjeluje mnogo ljudi, koji obavljaju razne poslove tijekom istrage (Pavličić, 2008: 73). Naravno, postoje i kriminalistički romani gdje je prikazana policijska rutina i njihov rad, ali u mnogim kriminalističkim romanima zločin je u mnogobrojnim slučajevima samo istražiteljev problem (isti: 74). U ovom slučaju Pavličićevi romani odudaraju od ovakve tvrdnje. Uz istražitelje javljaju se još i brojni drugi (forenzičari, policijski pomoćnici, tehničari, liječnici itd.), koji doprinose rješenju zločina premda se samo ponekad navode oni i njihov rad. Ovdje sociem predstavlja i policija, odnosno njihov kolektiv. Oni predstavljaju sociem i time se ističe Šoštarova pripadnost policiji, kao određenoj skupini. U mnogim slučajevima Remetinova supruga i Luka svojim komentarima i pitanjima doprinose rješenju slučaja. Na kraju Remetini zaključci, kao istražitelja amatera, dovode do rješenja slučaja. Međutim, ne možemo smatrati da u tim romanima rješenje zločina mora biti djelo jedne osobe. Iz Šoštarovih i Remetinovih razgovora ponekad možemo saznati o djelovanju policije i njihovih odjela. Kada sazna da je drugi odjel imao slučaj koji je u jednom elementu vezan uz njegov, Šoštar Remetinu izražava svoju ljutnju, jer je smatrao da se moglo prije nešto otkriti da se na vrijeme saznalo o slučaju drugog odjela. Šoštar je u svakom trenutku spreman djelovati, a to je posebno izraženo u posljednjim poglavljima, kada se približava kraj slučaja. U ključnom trenutku svojim je postupkom spasio Remetina i Luku, ali i žrtvu.

Vladan Čutura u svojoj doktorskoj disertaciji *Fenomenologija zločina u hrvatskome kriminalističkom romanu* ističe bitno zapažanje, koje prema njegovom navodu potvrđuju i »hrvatski kriminalistički romani« (Čutura, 2018: 35). Prema tome on ističe »da nijedan drugi oblik zločina ne služi kao obrazac za ocjenu zločina bolje od ubojstva« (isti: 35). Oduvijek se pisalo o ubojstvima te su oduvijek bila »predmet zanimanja književnosti od antičkih Grka i *Biblije* do suvremenih kriminalističkih romana«, premda se radi o najrjeđem aspektu zločina (isti: 35). U Pavličićevim kriminalističkim romanima koji su u ovom radu korišteni kao književni predlošci također je riječ o ubojstvima. Šoštar i Remetin istražuju različita ubojstva, na raznim

mjestima, a u romanu *Pasijans* susrest će se ljudima koji su ubijeni dva puta. Osim istražitelja u kriminalističkom romanu važan je i ubojica. Ukoliko je lik ubojice dobro osmišljen tada je i zaplet razrađeniji. Dobar ubojica osigurava istražitelju da iskaže svoje učinkovitosti (Pavličić, 2008: 55). Pavličić također navodi da sve važno u kriminalističkoj priči ima uzrok u prošlosti. Često se pojavljuje lik koji se želi osvetiti za nepravdu koja mu je nanescena ili želi osvetiti nekoga. Ubojica saznajući za nepravdu iz prošlosti, koja je nanescena nekome njemu bliskom ili njemu samome, čini zločin ocjenjujući ga ispravnim (isti: 21). U romanu *Pjesma za rastanak* Šoštar i Remetin na kraju su otkrili da su ubojstva vezana uz događaj na Bledu, jedan događaj iz prošlosti, te da su zato i počinjena. *Pasijans* je roman u kojemu prošlost također ima značajnu vezu uz počinjena ubojstva, kako je Remetin i zaključio. Međutim, nema daleka prošlost u svim Pavličićevim romanima značajnu ulogu (*Krvna veza*, *Štićena osoba*). Premda se spominju ukratko neki prošli događaji oni nemaju toliko presudnu ulogu kao u drugim romanima. Za kriminalistički roman važnu ulogu ima i sudbina. Pojam sudbine sugerira još jednu važnu odrednicu bez koje kriminalistički roman ne može, a to je pravda. Ukoliko na kraju svi budu kažnjeni za svoju krivicu, čak i dosta kasnije, to implicira da je pravda ipak na kraju izvršena (isti: 24). U romanu *Pjesma za rastanak* ističe se jedna osoba, koja nije istražitelj, u postizanju pravde. Pokušavajući uspostaviti pravdu postaje ubojica, a potom i žrtva. Međutim, na kraju se saznalo zašto došlo do ubojstva. U ovim romanima ističu se ontomi zla, kriminala i moralnih pitanja. O njima razmišljaju i pokušavaju ih odgonetnuti istražitelji tijekom istrage.

U romanu *Krvna veza* Vladu Šoštara i dalje karakteriziraju brojni psihemi, kao i u prethodnim romanima. Šoštarov šarm ističe se i u ovome romanu, bio on način da se dođe do odgovora ili jednostavno kako bi nekome udvorio: »Jer, vidjelo se i iz aviona zašto je policajac odlučio ostaviti auto: zato da bi poslije mogao doći po njega i ponovno zaviriti u klub. Jer, kad su izlazili, ured je bio prazan, a Terček je objasnio da je tajnica Snježana otišla obaviti neki posao u banci. A Šoštar je zabio sebi u glavu da upravo nju ponovno vidi i da stavi u pogon one svoje osobine koje su jučer kod glumice Selme Petris bile tako učinkovite.« (Pavličić, 2014: 80). On se i dalje isticao svojim sposobnostima, a posebice načinom vožnje. Njegova predanost slučaju i samoj istrazi te odgovornost, i dalje je vidljiva i značajna. Koliko mu je rješenje zločina bitno pokazuje i to da ponekad i cijelu noć radi na slučaju samo kako bi ga riješio: »Inspektor je izgledao svjež, bio je obrijan i dobro je mirisao, a odjeća na njemu bila je vrlo uredna. Ali, Remetin je znao da to ništa ne znači: vrlo vjerojatno da Šoštar te noći uopće nije spavao, ali njemu uvijek uspijeva da dobro izgleda usprkos svemu. Kao što se uvijek doimao mlađi nego što doista jest.« (isti: 45-46). U romanu *Krvna veza* ističe se sudjelovanje nekoliko odjela u jednoj

istrazi. Zbog toga prilikom jednog razgovora Šoštar Remetinu izražava svoje nezadovoljstvo, a razlog tome je što Šoštar smatra, da upravo zbog sudjelovanja nekoliko odjela istraga teče sporo. On je navikao u svojim istragama da u jednom trenutku istraga stane dok se ne pronađu još neki dokazi, ali sada mu se posebno činilo da se sve odvija sporo. Šoštar u romanu *Krvna veza* ima pomoćnika (Hrastinski). Kada Šoštar razgovara na mobitel i osobi govori »Mali« riječ je o njegovom pomoćniku Hrastinskom: »- Mali – rekao je – imamo ovdje ubojstvo.« (isti: 16). Možemo reći da on kod Šoštara pobuđuje očinske osjećaje i osjećaj obitelji. Posebice zato što je Šoštar prošao nekoliko rastava braka. Također, saznajemo i kako funkcionira policijski rad i što sve obavlja Hrastinski, a vezano je uz istragu. O Šoštarovom privatnom životu i u ovome romanu veoma malo saznajemo, a ono što znamo je da je rastavljen. Zbog dugog poznanstva, ali i prijateljskih veza u Šoštarovu obitelj možemo ubrojiti Remetina i njegovu suprugu te Luku. Njihovo se dugogodišnje poznanstvo produbljuje i možemo reći da predstavljaju veliku obitelj. Premda često zbog posla Šoštar ne može posjetiti Remetina i njegovu suprugu, rasvjetljenje određenog slučaja pruža tu priliku. Tako i u romanu *Krvna veza* nakon rasvjetljenja slučaja Šoštar i Remetin dolaze kod Remetina na ručak. Šoštarovo je djelovanje ključno u važnim trenucima pa tako i na kraju romana, kada je trebao spriječiti ubojicu te time omogućiti da se Remetinu ništa ne dogodi. Radnja i ovog Pavličićeva romana vezana je uz Zagreb te se time ističe onem urbaniteta. U romanu je prikazana i druga strana zagrebačkoga društva i okolice. Zajedno uz istražitelje pratimo život kamatarara ili kako se često može čuti osoba iz podzemlja. Šoštar je zbog svog posla upoznat s njihovim načinom života i djelovanjem. Ovim romanom ukratko je prikazano kako oni djeluju, kakav je njihov život i po čemu se razlikuju ili ne razlikuju od ostatka društva. U ovome romanu, premda ne prvi put, Šoštar i Remetin susreću se s kamatarima. Značajnu ulogu predstavlja *Žuti tisak*, mjesto gdje će Šoštar i Luka od Remetina saznati posljednji korak u istrazi. Važno je izdvojiti i Cvjetni trg, zato što je to mjesto početka i prvoga ubojstva, koje je potaknulo i ostala.

U romanu *Štićena osoba* saznajemo da je Vlado Šoštar, kao i Remetin nadohvat šezdesetog. Međutim, on i dalje pazi na svoj izgled (zbog toga se čest navodi da izgleda mnogo mlađe), spretno je te je zadržao sve osobine koje je imao i u prethodnim romanima, uključujući i način vožnje: »U svakom slučaju, pred njima je, na sad već sasvim jasnom suncu, stajao visok čovjek plave kose, s naočalama za sunce, u dobro krojenom sakou i trapericama, u sportskim cipelama, čovjek kojemu bi promatrač dao najviše četrdeset i pet godina, premda je bio Remetinov vršnjak i kolega sa studija.« (Pavličić, 2019: 17-18). Pavličić ističe da istražitelji kriminalističkih romana »nikada ne stare« (Pavličić, 2008: 37). Ako ih čitatelj na početku upozna kao mladiće oni će

takvi i ostati do kraja djela. Međutim, postoje kriminalistički romani u kojima se likovi javljaju u seriji romana, a između njihove prve pojave i zadnje može proći mnogo vremena. Takvi su primjeri, kako Pavličić navodi, Maigret i Hercule Poirot. Iako se pojavljuju u mnogim romanima tijekom desetljeća, oni ne stare (isti: 37). Kao odgovor na pitanje zašto junaci kriminalističkih romana ne stare, Pavličić odgovara da »nemaju kad« (isti: 37). Razlog tome je radnja koja se odvija u kratkom roku, a u tako kratkom roku »nitko ne može ostarjeti« (isti: 37). Premda su Šoštar i Remetin istih godina često se ističu određene razlike kod njih, a posebno se ističe, da je Šoštar spretniji i istreniraniji: »Jer, Šoštar je bio vitak i istreniran pa mu šetnja nije trebala kao tjelovježba, a osim toga nije bio ni poklonik takvih rituala: više je volio sjesti u birtiju.« (Pavličić, 2014: 58). U Pavličićevim kriminalističkim romanima u kojima se kao istražitelji pojavljuju Šoštar i Remetin dolazi do odstupanja od navedenog. Pavao Pavličić objavio je seriju kriminalističkih romana u kojima su glavni istražitelji Šoštar i Remetin, a prateći njihovo rješavanje zločina, pratimo njihove živote, ali i njih same (njihovu dob, izgled, mogućnosti itd.). U romanu *Pjesma za rastanak* Šoštar i Remetin su u svojim četrdesetima, a u romanu *Štićena osoba* saznajemo da su nadohvat šezdesete.

U slobodno vrijeme Šoštar se amaterski bavi fotografijom. U romanu *Štićena osoba* i dalje je vidljiv njegov autoritet u nekim trenucima ili među policijom. U svakom trenutku spreman je pomoći i vidljivo je koliko mu je stalo do prijateljskih odnosa. Važnost prijateljskih odnosa istaknuta je u Remetinovom i Šoštarovom razgovoru o Luki i njegovom problemu sa spavanjem. Uz Šoštara, u romanu *Štićena osoba*, značajnu ulogu ima i njegov pomoćnik Hrastinski. On pomaže svome šefu u rješavanju zločina i obavljanju policijskog posla. Šoštar se ističe po svojim metodama ispitivanja. Na temelju onoga što želi otkriti od svoga ispitanika ili na temelju onoga što o njemu zna Šoštar prilagodi svoj način ispitivanja. Ukoliko mu je namjera nekoga zastrašiti to će i učiniti, a u svakom slučaju nastojat će saznati što više od svojih ispitanika: »Remetin je dobro znao da njegov prijatelj može izgledati opasno kad to želi i znao je da upravo ta prijeteća grimasa najviše plaši Šoštarove ispitanike.« (Pavličić, 2019: 75). Službena ispitivanja Šoštar provodi u policijskoj postaji, a ponekad sudjeluje i Remetin. Šoštarova su ispitivanja drugačija od Remetinovih. Ovisno o situaciji Šoštar će se prilagoditi ispitaniku, natjerati da progovori ili doznati sve o toj osobi: »Šoštar je doista pristupao svojim ispitanicima onako kako psi njuškaju, pa je uz pomoć nekih signala koji su drugim ljudima bili posve nevidljivi uspijevaao o tim ispitanicima doznati mnogo više nego što bi itko drugi i slutio. Je li se radilo o gestikulaciji, boji glasa, držanju tijela, izgledu očiju, ili čak doista o nekakvome vonju, to Remetin nikada nije doznao.« (Pavličić, 2019: 174). U romanu *Štićena osoba* Remetin i Šoštar često u nekim

trenucima provode vrijeme u Šoštarovom uredu, bilo da Remetin gleda Šoštarova ispitivanja ili da razgovaraju o slučaju. Upravo je Šoštarov ured važno mjesto, zato što će ondje rasvijetliti slučaj i otkriti zašto su počinjena ubojstva. Također tijekom romana može se saznati na koji način Šoštar provodi ispitivanje svjedoka, koje su njegove metode, njegov rad, koji su zadaci njegova pomoćnika Hrastinskog itd. Na taj način čitatelj saznaje kako protječe policijska procedura. U romanu *Štićena osoba* nakon završene istrage ubojstva, ali i nesretnog slučaja koji se dogodio, Šoštar propituje svoje djelovanje prilikom toga i možemo reći da osjeća neku vrstu grižnje savjesti. Misli da je mogao postupiti drugačije. Međutim, čak i da je to učinio, nesretan slučaj nije se mogao izbjeći, a kako je ovo nesretan slučaj Šoštar nije mogao biti kriv. Onima koji su bježali pred policijom jedini je cilj bio da se maknu od svega i pobjegnu, a u tome ih ništa nije moglo zaustaviti. Njihov način vožnje bio je uzrok nesretnog slučaja. U romanu *Štićena osoba* progovara se i o odnosima u društvu i politici. Posebno način na koji politika utječe na određene sfere društva. Ističe se koliko određeni društveni položaj može doprinijeti zataškavanju određenog slučaja, kao da se ništa nije niti dogodilo. Na samom kraju romana ti događaji biti će na određeni način povezani s istragom koju vode Šoštar i Remetin.

6.2. Policijski istražitelj Nikola Lukač

U roman *Tri petka u travnju* čitatelj upoznaje još jednog policijskog istražitelja, koji se javlja samo u ovome romanu, a to je policijski inspektor Nikola Lukač. On je osječki policijski inspektor, koji vodi istragu ubojstava. Lukač je osječki policijski inspektor, a i radnja ovoga romana odvija se u Osijeku, za razliku od drugih romana, koji su korišteni kao književni predlošci ovoga rada. »Visoki policajac kretao se prema njima odlučnim koracima. Sad se vidjelo da i fizički donekle podsjeća na Šoštara: bio je, doduše, nešto deblji i tromiji, ali još uvijek mnogo gipkiji od Remetina, a i nekako brži u svemu, valjda i u zaključivanju. Gubio je kosu na prednoj strani glave, ali nije to skrivao.« (Pavličić, 2015: 27). Inspektora Lukača karakteriziraju psihemi odlučnosti, inteligentnosti i snalažljivosti, a značajno je i ime samoga lika, jer ono predstavlja njegov identitet. Istražitelj u kriminalističkom romanu je »uvijek osobenjak« (Pavličić, 2008: 67). Može se reći da su istražitelji prikazani upravo tako da bi čitateljima bili zanimljivi, uvjerljivi i da bi bili simpatici. S druge strane može se reći da su istražitelji prikazani kao osobenjaci kako bi se čitatelju odmah pokazalo da su to iznimni ljudi.

Postoje i mnogi drugi razlozi na temelju kojih možemo reći da su baš zato istražitelji osobenjaci, ali se može zaključiti da su oni prikazani upravo takvima da se čitatelj s njima može povezati (isti: 68). Pavličićevi likovi nisu iznimni osobenjaci da se ističu od drugih. Međutim, posjeduju određene navike, karakteristike na temelju kojih su zanimljivi i simpatični.

Lukač Remetina redovito obavještava o napretku istrage, a u nekim trenucima karakteriziraju ga psihemi zabrinutosti i ponekad obeshrabrenosti kada u vezi istrage ne može pronaći ništa novo. S vremenom i sam shvaća koliko njegovoj istrazi i njegovom radu doprinose Remetinovi zaključci. Tada je i shvatio zašto Šoštar surađuje s Remetinom. Inspektor Lukač divi se Remetinu i njegovom načinu razmišljanja i povezivanju događaja. Upravo ono što je on smatrao nebitnim na kraju se pokazalo da je iznimno bitno za slučaj. Shvatio je da od Remetina i njegova načina rada može puno toga naučiti i kasnije primijeniti u svom radu. Važan sociem u ovome romanu, a ujedno i za inspektora Lukača predstavlja policija, čiji je on pripadnik. Ta je skupina značajna, jer Lukač radi u policiji, ondje su i njegovi kolege koji mu pomažu u poslu. Možemo reći da Lukač, kao policijski inspektor, ondje predstavlja autoritet. Ne samo ondje, već i na drugim mjestima gdje se pojavi, a na to utječe njegov stav, ponašanje i pristup poslu koji obavlja. Također, kao značajan sociem ističe se i njegova obitelj. Međutim, o Lukačevoj obitelji saznajemo veoma malo, a jedino što znamo je da ima suprugu. O tome saznajemo kada se Lukač odlučio pojadati Remetinu, zbog toga što ga sada »pritišću« sa svih strana. Slučaj izgleda sve teži, a time je i pritisak na Lukača sve veći: »- Sa svih strana navaljuju, od šefa policije, preko gradonačelnika i župana, pa sve do ministra unutarnjih. A da i ne govorim o mojoj ženi, koja stalno zapitkuje, što inače nikad ne čini. Susjedi me gledaju kao da sam...« (Pavličić, 2015: 211).

Inspektor Lukač često se čudi Remetinovim početnim zaključcima, ali mu se i divi. Divi se njegovim metodama rješavanja slučaja i rada: »- I to ste pogodili? – izbulji se Lukač na urednika, a onda nastavi napola šaljivo: - Ja se vas pomalo pribojavam...« (isti: 223). Remetinu se važnim čini ono što je na prvi pogled nespojivo i nevažno, a to je značajno za slučaj. Inspektor Lukač poznaje Šoštara i upoznat je s njegovim i Remetinovim zajedničkim radom. Remetina policijski inspektor Lukač često podsjeća na Šoštara: »Osječki je policajac po mnogim osobinama podsjećao na Vladu Šoštara, samo je po jednoj bio njegova potpuna suprotnost: volio je govoriti, a kad je u nekoga imao povjerenja – kao što je, očito, imao u Remetina – onda pred njim nije mnogo toga krio.« (isti: 59). Budući da zna da je Remetin zajedno sa Šoštarom sudjelovao u mnogim istragama drago mu je što i on može surađivati s Remetinom tijekom jedne istrage.

U rijetkim situacijama istražitelj pronalazi konkretne dokaze. Ukoliko ih i nađe ponovno je potreban razgovor, kako bi se razotkrilo značenje pronađenoga (Pavličić, 2008: 49). U razgovoru sa svjedocima otkrivaju se važni podaci, a ponekad se može dogoditi i da svjedoci nešto taje ili nisu svjesni važnosti onoga što znaju (isti: 49-50). »- Ja nisam mislio da je to važno – rekao je. – Mislio sam da je to naša privatna stvar i da...« (Pavličić, 2019: 203). U romanu *Tri petka u travnju* istražitelji pronalaze konkretne, odnosno materijalne dokaze, koje ubojica ostavlja i služe im kako bi otkrili što je bio uzrok ubojstvima.

Cijeli kriminalistički roman nastaje »zbog jednoga nasilnog čina«, a to je ubojstvo (Pavličić, 2008: 16). Nakon toga slijedi istraga, a prilikom toga često se mogu dogoditi i druga ubojstva, koja su vezana uz prvo (isti: 16-17). Pavličić navodi, da istražitelj kako bi se obranio, i sam može počinuti nasilje. Iz toga može proizaći da je odgovor i način na koji je moguće suzbiti nasilje ponovno nasilje (isti: 17). Kulminacija svega može ponekad biti da i sam istražitelj, ukoliko »uobičajeni društveni mehanizmi« izostanu, vlastoručno »kažnjava zločince« (isti: 17). U Pavličićevim kriminalističkim romanima, koji su korišteni kao književni predlošci, dolazi do odstupanja po ovom pitanju. Istražitelji, Remetin, Lukač i Šoštar ne čine nasilje kako bi došli do određenih odgovora ili suzbili nasilje. Ubojica je na kraju uhvaćen, ali metode koje su korištene prilikom toga nisu nasilne. Kao i u mnogim drugim Pavličićevim kriminalističkim romanima, i u romanu *Tri petka u travnju* važan ontem je razmatranje prirode zločina, zlo te moralna pitanja vezana uz zločin, a sve u skladu sa socijalno-kritičkom orijentacijom. Inspektor Lukač zajedno s Remetinom nastoji otkriti zašto je počinjen zločin ubojstva. Premda na početku ubojstva nisu povezana, ali na kraju će se otkriti značajna poveznica, koja će sve otkriti. Govoreći o ontemu možemo spomenuti i ontem urbaniteta, zato što je to jedna od odrednica Pavličićevih kriminalističkih romana. Urbanitet je kompleksan fenomen, a likovi su određeni urbanim iskustvom življenja. Također, prikazuju se pripadnici različitih društvenih slojeva, naobrazbe i materijalnih prilika. Remetin se prisjeća vremena kada je boravio u Osijeku i kako je sam grad prije izgledao. Ostali likovi također, svojim urbanim iskustvom življenja predstavnici su različitih društvenih slojeva i materijalnih prilika, što je u ovom romanu posebno vidljivo.

U romanu *Tri petka u travnju* također je ostvarena poveznica s prošlošću. Međutim, u ovom slučaju ubojica je smatrao da čini pravdu i pomaže onima koji su pomogli njemu. Remetin je uočio važnu poveznicu s prošlošću, putovanjem u inozemstvo. Njegova prvotna slutnja o tom događaju uspješno je razotkrila zločin: »To je moralo ostaviti posljedice. Nekako mi se čini da je ovo što se sad događa posredna posljedica toga događaja... Ne znam kako da vam objasnim, to je više slutnja, ali osjećam potrebu...« (Pavličić, 2015: 133).

Svojim osobinama, ali i metodama rada inspektor Lukač veoma je sličan inspektoru Šoštaru, ali se u nečemu i razlikuje, a to je da Lukač voli govoriti. Samim time obavještava Remetina o napretku istrage. Već nakon prvog ubojstva i upoznavanja s Remetinom saznajemo da Lukača zanima što Remetin misli o slučaju. Također, inspektor Lukač prijateljski je nastrojen, posebno prema Remetinu, a to je vidljivo kada ga zatekne na mjestu gdje se dogodilo ubojstvo. Dopustio je Remetinu da ostane, a kasnije zajedno s njim i Barbarićem razgovara o ubojstvu. Remetinu je Lukač mogao sve reći, upravo zato jer je shvatio da ga razumije. Uz cigarete i pivo često su znali razgovarati o napretku istrage, a Remetinu je to bilo značajno, zato što je i on zajedno sa Šoštarom na takav način razgovarao o napretku brojnih istraga na kojima su zajedno sudjelovali. Lukač vjeruje Remetinu i njegovim zaključcima, a koliko je to povjerenje izraženo vidljivo je kada ga vodi u policiju i dopušta Remetinu da gleda ispitivanje koje provodi. Lukač na svom području rada predstavlja autoritet, nastoji provesti istragu u potpunosti i otkriti što se dogodilo. Lukaču je veoma stalo do njegova posla, a također i napredovanja. Prilikom za unapređenjem vidio je u istrazi ubojstva na kojoj su tada radili te smatra da mu Remetin donosi sreću: »- Ali, kad malo bolje pogledate, kojem policajcu u njegovoj karijeri padne u krilo ovakav slučaj? Ako ovo uspijem kako valja riješiti, razumjet ćete da mi se smiješi unapređenje, možda čak i Zagreb...« (isti: 176).

6.3. Amaterski istražitelj Ivo Remetin

Uz inspektora Šoštara, kao lik istražitelja javlja se i Ivo Remetin kao amaterski istražitelj. Remetin je novinar crne kronike, jednog »zagrebačkog dnevnog lista« (Pternai, 2000: 275). Također, prijatelj inspektora Šoštara, a njih dvojica zajedno su i studirali pravo. Remetin često sa svojim pomoćnikom Lukom Šoštaru pomaže u istragama. Pavličićevi likovi istražitelja, Remetin, a često i Luka, obični su građani i amateri što se tiče istražiteljskog posla (osim Šoštara), ali imaju osnovni uvjet za istražiteljski posao. Svakodnevno se radom u crnoj kronici susreću s mnogobrojnim zločinima i teškim tematikama te im stoga posao istražitelja amatera nije previše težak (ista: 275). Pavličić u tom slučaju odstupa od unaprijed određenih »pravila kriminalističkog roman«, zbog zapostavljanja središnje istražiteljske figure, a uz to prikazuju se i svakodnevni obiteljski život i područja zanimanja pojedinih likova (ista: 275). Pavličić teži tome, da se svakodnevna zbivanja likova kriminalističkog romana i njih same približi čitateljima i

njihovim svakodnevnim iskustvima (ista: 276). Tako se primjerice u *Pjesmi za rastanak* opisuje život Remetinove obitelji, a već u drugom romanu, u kojemu se javlja Remetin, saznajemo što se događa s Remetinovom obitelji (sin je sada odrastao i ima suprugu), što je sa Šoštarom i njegovim životom. Prateći likove inspektora Šošlara, Ive Remetina i Luke iz u romana u roman pratimo i njihove životne priče i priče njihovih obitelji.

Ivo Remetin kao istražitelj amater uz pomoć dugogodišnjeg prijatelja inspektora Šošlara glavni je lik značajnog broja Pavličićevih kriminalističkih romana. Policijski inspektor Šoštar predstavlja lik policijskog istražitelja, a zajedno s njim se pojavljuje i Remetin, kojemu to nije primarno zanimanje. Unatoč tome Remetin izvrsno pristupa toj ulozi i u njoj se snalazi. Često uočava važne značajke koje su kasnije relevantne za sam slučaj, zapaža detalje te dolazi do značajnih zaključaka o pojedinim događajima koji potom vode do razrješenja slučaja. Kako i sam Peleš ističe, za psihemsku razinu najznačajnija je dominantna imena. »NA ULAZU U DVORANU IVO REMETIN JE I NEHOTICE ZASTAO, a ruka mu je sama poletjela prema čvoru kravate koja ga je davila oko vrata.« (Pavličić, 2000a: 5). Ivo Remetin urednik je crne kronike u jednom zagrebačkom listu, a ujedno i istražitelj amater. On je inteligentan, uporan, brižan otac i suprug itd., a mnoge njegove osobnosti pomažu mu prilikom istrage. Njegova veza s obitelji, kao što će se vidjeti i u drugim romanima, veoma je jaka, a on nastoji biti što bolji suprug i otac. U romanu *Pjesma za rastanak* ističe se njegova briga za suradnika i prijatelja Luku, a također zajedno sa suprugom i Lukom odlazi na koncert zbora kako bi pružio podršku Lukinoj majci. Možemo reći da je Remetinov rad u crnoj kronici utjecao na njega i njegove istražiteljske sposobnosti. Ono o čemu piše pomaže mu da lakše prebrodi slučajeve i donese izuzetne zaključke. Remetin se ističe po načinu razmišljanja. Uvijek uoči detalje koji su značajni te mu to na kraju pomaže u rješenju slučaja. Upravo je on taj koji u ključnom trenutku iznese značajan zaključak za slučaj ili predstavi njegovo rješenje. Upornost i snalažljivost ističu se kao još neke Remetinove osobine. Ukoliko je nešto naumio nastoji to i ostvariti te se uspije snaći u bilo kakvoj situaciji. Spreman je odmah djelovati ukoliko nešto uoči, a također i čekati u zasjedi kako bi zadovoljio znatiželju za otkrivanjem ubojice, a to je posebno vidljivo u romanu *Pjesma za rastanak*. U tom romanu zajedno s Lukom u zasjedi čeka ubojicu. Posebno se može istaknuti Remetinov odnos prema kriminalističkim romanima. On ih ne čita i ne voli ih. Njegovo je mišljenje da oni ne prikazuju sve onako kako je u stvarnosti. Svojim osobnostima Remetin odudara od mnogih klasičnih istražitelja, on je čovjek iz društva, a ujedno i amaterski istražitelj. Odlučan je u odlukama koje donosi, bilo onima na poslu ili kao istražitelj. Voli posao koji obavlja i zadovoljan je mjestom na kojem se trenutno nalazi u redakciji. »Ja želim pisati. A u

ovome listu, i, ako hoćete, u našem novinarstvu uopće, neće biti sreće sve dotle dok se svakoga onoga tko počne dobro pisati i raditi dobru rubriku bude promaknulo u nekog funkcionara, koji istoga časa prestaje pisati. Ovo što radim, ja mogu raditi razmjerno pristojno. Upravlјati ne bih znao. Za to ste stručnjaci vi ovdje.« (isti: 252).

U *Pjesmi za rastanak*, a ni u ostalim romanima gdje je Remetin glavni lik, javlja se i lik njegove supruge, ali se ne navodi njezino ime, već samo piše gospođa Remetin. Karakteriziraju je psihemi brižnosti, suosjećanja i blagosti, a svoga supruga poznaje bolje nego on sam. U mnogim romanima, pa tako i u *Pjesmi za rastanak*, ističe se da je ona velika ljubiteljica kriminalističkih romana, za razliku od svoga supruga: »- To je roman s previše likova – odgovori Remetin, jer je njegova žena bila veliki ljubitelj kriminalističke literature.« (isti: 42). Kada je riječ o nekom slučaju Remetin konstantno razmišlja o njemu te svoja saznanja podijeli i sa suprugom. Njezini zaključci i pitanja uvelike pomažu pri rasvjetljavanju zločina pa tako i u romanu *Pjesma za rastanak*. Uvijek voli čuti u kojoj je fazi istraga i što se događa. Ona je veoma značajan lik, ne samo za ovaj roman već i za ostale. Među ostalima, u romanu *Pjesma za rastanak*, upoznajemo i Remetinova pomoćnika Luju Katića, zvanog Luka. On je Remetinov pomoćnik u redakciji i njegov prijatelj. Lukina, kako ih Remetin naziva, »glumatanja« doprinose radnji. On je veoma osebujan lik. Ističe se po svojim koračnicama koje fićuka, svom odnosu prema Remetinu, te glumatanju. Kada je riječ o glumatanju potrebno je napomenuti da je Luka završio kazališnu akademiju: »Luka je završio kazališnu akademiju kao jedan od najboljih u svojoj klasi, ali se onda iznenada bacio na novinarstvo i postao jedan od stupova crne kronike u kojoj je Ivo Remetin bio urednik.« (isti: 5). Često, možemo reći iz prijateljskih razloga, podbada Remetina zbog njegove neupućenosti ili staromodnosti. Njegova ljubav prema glumi i kazalištu vidljiva je u romanima, a to se najbolje vidi na temelju razgovora koje vodi u pojedinim situacijama. Premda ne glumi, njegova druga ljubav je novinarstvo u koje može »pretočiti« svoje glumačke sposobnosti. Ono što je naumio nastoji provesti do kraja, a njegova inteligencija i snalažljivost doprinose mnogim slučajevima, ali i novinarskim tekstovima. U romanu *Pjesma za rastanak* saznajemo da Luka puši i puno pije, ali kasnije se to mijenja. Posebno tim situacijama vidljiva je Remetinova briga za svoga pomoćnika. Značajno je još za istaknuti da u *Pjesmi za rastanak* počinje pjevati u zboru, a na temelju toga vidljivo je da Luku zanimaju nove stvari u kojima se može okušati. Luku karakteriziraju psihemi spretnosti, snalažljivosti i hrabrosti, a to je posebno vidljivo na kraju romana *Pjesma za rastanak*, kada se suočio s ubojicom i uhvatio ga. Pavličić u jednom trenutku odstupa od određene matrice kriminalističkog romana. On je dopustio »i uspostavljanje i razvoj odnosa među pojedinim likovima koji nisu usko povezani sa

zločinom, primjerice romantičnu vezu između Luke i Šoštarove pomoćnice Nine« (Peternai, 2000: 275).

U romanu *Pjesma za rastanak* saznajemo da Remetin s obitelji živi u Zapruđu. Posebno se ističe i redakcija u kojoj Remetin i Luka rade, ali i ostala mjesta u gradu Zagrebu koja predstavljaju važnu odrednicu u romanu i istrazi. Kao što je u radu već navedeno, urbanitet je značajna sastavnica Pavličićevih kriminalističkih romana. Likovi su određeni iskustvom življenja, prikazani su pripadnici različitih društvenih slojeva, materijalnih prilika, a sve to utječe na pojavu kriminala, njegov razvoj i vrste. Kao što je već na početku navedeno, Remetin je izrazito vezan uz svoju obitelj, koja predstavlja važan sociem. U romanu su prikazane kratke epizode iz svakodnevnog života njegove obitelji, kao što su Remetinovi odlasci na sinova natjecanja, zajedničke večeri, posjeti Luki i njegovoj majci itd.

Odnos krimića i obitelji je složen. Mnogi detektivi nemaju obitelj (primjerice Marlowe, Poirot, Holmes). Pavličić ističe, da istražitelji u brojnim krimićima nemaju obitelj niti se u djelima spominju braća i sestre ili bilo tko od obitelji (Pavličić, 2008: 191). Razlog tome je potreba »da istražitelj bude drukčiji od onih čijom se sudbinom u istrazi bavi« (isti: 192). Kako je potrebno da bude drugačiji, istražitelj »ne smije imati obitelj«, jer se brojni kriminalistički romani odvijaju unutar obitelji međutim, važno je da istražitelj poznaje obiteljske odnose, ali na njih mora ostati imun (isti: 192). Kako su odnosi u obitelji važni i puni emocija, često mogu utjecati na čovjeka i tako ga primorati da se za nešto odluči te iz tog razloga istražitelj »ne smije imati obitelj« (isti: 193). Ukoliko istražitelj ima obitelj tada bi se moglo dogoditi, kako neki kriminalistički romani svojim primjerom i dokazuju, da istražiteljeva obitelj postane slična ili jednaka onoj obitelji kojoj se posvećuje u istrazi. Daljnja takva zbivanja mogla bi dovesti do nesuglasica, a na kraju i do zločina (isti: 193). Pavličićev lik serije kriminalističkih romana, Ivo Remetin ima obitelj. Njegova obitelj, čiji je on pripadnik predstavlja važan sociem. Tijekom serije romana u kojima je on glavni lik pratimo njegov poslovni i privatni život. Možemo reći da pratimo i život njegovoga sina, koji od dječaka postaje suprug i otac te život Remetinove supruge koja je radila kao nastavnica hrvatskoga pa do odlaska u mirovinu. U romanima se prikazuju događaji, odnosi i problemi Remetinove obitelji s kojima se čitatelj može poistovjetiti. Unatoč ponekim problemima i teškim odlukama koji se javljaju u obitelji u romanima *Pasijans* (operacija, sin i njegova obitelj) i *Krvna veza* (pomoć snahinoj sestri) to ne utječe na temeljnu radnju romana. O Šoštarovoj obitelji ne saznajemo mnogo. Znamo samo da ima dijete te tri propala braka iza sebe. Obitelj Remetin u ovom, ali i u ostalim romanima ima iznimnu važnost. Gospođa Remetin unutar te obitelj ima veliku ulogu, jer brine o njoj, a također i svojim

komentarima doprinosi razrješenju slučaja. Remetin i njegova supruga godinama su u braku i imaju jednoga sina. Gospođa Remetin je nastavnica hrvatskoga (u romanu *Pjesma za rastanak* još uvijek radi), Remetin je novinar i stoga ne mogu u velikoj mjeri provoditi vrijeme zajedno te se to svodi na njihova večernja druženja (razgovori, gledanje filmova). U romanu *Pjesma za rastanak* Remetinov sin još se školuje, a ističe se da u slobodno vrijeme sluša ploče. Remetin i supruga često pronadu trenutak za razgovor te ju tada Remetin obavijesti o napretku istrage. Kao važan sociem ističe se Remetinova redakcija u kojoj on radi. Ondje svi znaju za Remetinove veze s policijom, a ondje radi i Remetinov pomoćnik Luka. Oni koji se nalaze na višem položaju u tim novinama žele da se Remetin kandidira za zamjenika glavnoga. To će se provlačiti tijekom cijelog romana i na taj način pratiti Remetina. Premda oni to stalno ističu te ga zamjenik glavnoga na to nagovara, Remetin neće popustiti. Budući da je Remetinova uloga u tom novinama važna oni žele da Remetin dođe na to mjesto, a inicijativa također dolazi i od direktora. Redakcija predstavlja određeni kolektiv kojemu Remetin pripada, a time i redakcija predstavlja i sociem. Čitatelj saznaje kako stvari ondje funkcioniraju u redakciji, kakav je odnos među novinarima itd. Remetin, kao istražitelj amater, ima i svoj posao. On je urednik jednih zagrebačkih novina. Kada sa Šoštarom sudjeluje na nekom slučaju to mu postane osnovni posao. Tijekom romana pratimo i njegov rad u redakciji crne kronike te rad njegova pomoćnika Luke i u kasnijim romanima rad pripravnika Marka i Nikoline. Međutim, kada se pojavi neki slučaj, Remetin mu daje određenu prednost u odnosu na rad u novinama. Naravno da on provjerava rad u svojoj redakciji, sam piše članke, ali veću prednost daje slučaju. Na temelju toga vidljivo je koliko Remetina privlači posao istražitelja amatera. Potrebno je istaknuti da čak ponekad zbog svoje angažiranosti i kako bi u potpunosti bio upućen u slučaj ne sudjeluje u važnim obiteljskim trenucima. Međutim, njegova obitelj, a posebno supruga svjesni su toga i potpuno ga razumiju. Za ovaj kriminalistički roman važan je i zbor u kojem se događaju ubojstva. Nakon niza ubojstava članova zbora otkriva se da su uzroci svih ubojstava odnosi među određenih članovima zbora, koji su se javili nakon određenog događaja iz prošlosti. Pitanje zločina, odnosno same njegove prirode i zlo koje je vezano uz sam zločin predstavljaju važan ontem u ovom, ali i u drugim Pavličićevim kriminalističkim romanima. Zbor u ovom slučaju predstavlja društvo i jedan kolektiv. Svatko od njih je drugačiji, ali ih veže pjevanje i ljubav prema tome. Ubojstva, koja se počinju događati u zboru polako na površinu iznose skrivene tajne.

U romanu *Pasijans*, saznajemo da je Ivo Remetin i dalje je urednik crne kronike, te istražitelj amater, a jasno je i da on voli posao koji obavlja. S pojavom novoga ubojstva, odnosno leša, u Remetinu se ponovno javlja zanimanje i želja za istraživanjem i otkrivanjem enigme. Neovisno

kada i kako se ubojstvo dogodilo podrazumijeva se da Remetin o tome obavijesti Šošlara ili on njega, ovisno o tome gdje i kada se zločin dogodio. U nekim slučajevima dogodilo se da je Remetin bio taj koji je pronašao leš i na taj način započinje istražiteljski posao, jer je on ostvario prvi kontakt. Već u prvom poglavlju Remetina razmišlja i brine o supruzi. Njegova je briga vezana uz suprugu, zato što se ona nalazi u bolnici te i u ovom romanu vidimo Remetinovu brigu za najbliže. U romanu *Pasijans* ističe se Remetinova briga za suprugu i njezino zdravlje te sina. Sin je već odrastao te ima svoju obitelj, ali Remetin se i dalje brine za njega. Na temelju toga važno je istaknuti da u Pavličićevim kriminalističkim romanima, u kojima je Remetin glavni lik, osim glavne fabularne linije pratimo i živote glavnih likova. U romanu *Pasijans* Remetinov je sin već odrastao i ima svoju obitelj. Budući da je sam u stanu (sin živi sa svojom obitelji, a gospođa Remetin je u bolnici jer mora obaviti određene pretrage) ponekad možemo reći da Remetin osjeća samoću, jer supruga nije s njim. Remetin i dalje osjeća odbojnost prema kriminalističkim romanima, premda je istražitelj amater: »Remetina je osobno pak takva literatura odbijala prije svega zato što uopće nije volio knjige kojima je cilj da budu napete: zazirao je od krimića, špijunskih romana i takvih stvari. Smetala mu je spoznaja da je to umjetna napetost, koju je autor stvorio u svojoj glavi zato da bi dražio čitatelja.« (Pavličić, 2000b: 195). U *Pasijansu* Remetin počinje razmišljati o svom životu i poslu. Često se posvećuje tuđim životima, zbog posla koji radi. Smatra da ako propituje svoj život, odnose, posao koji radi, je li mu sin uspješan itd., da će sve »otići k vragu.« (isti: 52). To je jedan od razloga zašto se posvećivao tuđim životima, a sada smatra da to više ne djeluje. Često misli na svoju obitelj, koja mu je najvažnija. »On sâm počeo je starjeti i osjećati mrzovolju, nedostatak poleta, umor. Više tu posao nije pomagao: zatjecao je sebe kako i u redakciji – gdje inače za njega nije postojalo ništa osnim novina – bulji kroz prozor i misli na svoju obitelj.« (isti: 53). Unatoč takvim Remetinovim razmišljanjima, on i dalje ima onu iskrpu koja ga pokreće i pomaže mu u rješavanju slučajeva. U tome ga ne sprječava niti starost, niti nedostatak poleta ili umor. Za Remetina i njegov život važan sociemi i dalje predstavlja njegova obitelj, a odnosi i brige unutar obitelji reflektiraju se na njega. Nastoji pomoći sinu, koji sada već ima svoju obitelj, ali i dalje je s njima vezan i osjeća potrebu da mu pomogne jednako kao i njegova supruga. Ističe se i redakcija u kojoj Remetin i Luka rade. Ona je značajna jer saznajemo o radu redakcije te odnosima ondje, a u romanu *Pasijans* pojavljuju se i Remetini pripravnici (Nikolina i Marko): »Ipak, ispalo je tako da neće djeca morati sama praviti novine. Remetin je već imao i neku predodžbu o špiglu i veličini naslova, pa ako se ne dogodi kakva prometna nesreća u posljednji čas, bit će dovoljno da Nikolina i Marko odnesu stvar u tehničku redakciju.« (isti: 154). U romanu *Pasijans* redakcija ima važnu ulogu, jer je ondje pronađen prvi leš i sve kreće od toga. Prostorno je sve ponovno

vezano uz područje Zagreba, jer se na tom području kreću likovi i ubojstva su se dogodila na tom području. Posjećujući obitelji žrtava pratimo i prostor u kojem žive, a također je značajno i Zapruđe gdje Remetin živi. Sve to predstavlja ontom urbaniteta, koji je karakterističan za Pavličićeve kriminalističke romane.

Remetinove osobine i u romanu *Krvna veza* i dalje iste kao i u prethodna dva romana, a jedino što se značajnije mijenja je njegova dob. Međutim, unatoč tome Remetin i dalje uz Šoštaru sudjeluje kao amaterski istražitelj. U ovome romanu saznajemo da Remetin ima unuka uz kojega su on i supruga jako vezani, a svaki trenutak s njim im je dragocjen. Remetin je osjećajan premda često ne iskazuje svoje osjećaje. Brine za snahu koja mora donijeti važnu odluku i kako će ta odluka dalje utjecati na njihovu obitelj. U nekim situacijama možemo reći da je Remetin i tvrdoglav, a to je posebno vidljivo u *Krvnoj vezi*, jer odgađa liječnički pregled na koji ga supruga dugo nagovara. Međutim, on je toga svjestan, ali mu je i jasno da određeni problemi postoje (visoki tlak). Kada se dogodilo prvo ubojstvo u Remetina se javila poticajna trema, a ujedno i znatiželja. On kao odlučan poznavatelj takvih situacija zna što će uslijediti, a njegova uloga kao i uvijek može biti odlučujuća. Remetin je osoba koja uočava sitnice. Često prati Šoštarova ispitivanja ili u njima sudjeluje: »Zavalivši se u naslonjač, digavši noge na stolac i zapalivši cigaru, Remetin je morao priznati da je zadovoljan tom situacijom. Jer, sad je saslušanje pratio mnogo udobnije i uz mnogo manje nerviranja nego nekad.« (Pavličić, 2014: 102). Remetin je odlučan u svojim odlukama i ponekad djeluje samostalno, ne savjetujući se ni sa kim prije i tako iznenadi mnoge. U romanu *Krvna veza* sam je donio odluku da će se naći s ubojicom (nakon što je logičnim zaključivanjem otkrio tko je). Kako bi pravda, do koje mu je stalo, bila izvršena spreman je krenuti u akciju i samim time naći se kao meta snajperu. Time se ističe njegova hrabrost i odlučnost unatoč svemu pa čak i nervozu: »Toga časa došao je metak. Prozviždao je tik kraj Remetinova uha tako blizu te se uredniku činilo da mu je koža na uški opržena, a onda je udario u jedan od stupova što su podupirali trijem pred glavnim ulazom.« (isti: 321). Remetin je zaboravan, ali u ključnim trenucima ili kada netko spomene nešto važno, sjeti se svega. Tijekom jednog razgovora s Glavnim Remetin razmišlja o mirovini i što ona sa sobom donosi, dovodi u pitanje ono što je do sada radio, ali se pita i kako će to utjecati na njega. Premda bi mu odlazak u mirovinu omogućio više vremena s obitelji, shvaća da za to još nije vrijeme na temelju pitanja koja si postavlja: »Jedina misao koja se Remetinu tada javila, bila je da mu je vrijeme za mirovinu. Nije bio ni zgađen, ni indigniran, niti je osjećao ikakav gnjev. Samo je jasno razabrao da bi se trebalo maknuti iz svega toga. A onda mu je kroz glavu prošlo pitanje: kad jednog dana više ne bude urednik Crne kronike, kako će surađivati sa Šoštarom i

čime će se tada baviti? I upitao je sebe: koliko će još dugo biti spreman na ovakve kompromise?» (isti: 157). Uz glavnu priču u romanu pratimo i novinski rad u redakciji crne kronike jednoga zagrebačkog lista, dok kroz prikaze rada u redakciji saznajemo o raznim vrstama »kriminala u socijalističkom društvu« (Čutura, 2018: 141). Također i kroz ostale romane u kojima pratimo Remetina kao glavnoga lika i lika istražitelja, pratimo rad redakcije u kojoj radi (isti: 141). »A kad je stigao u redakciju, ondje je Luku zatekao samoga kako mahnito lupa po tipkovnici. Marko je otišao nešto snimiti, a Nikolina se zadržala u tehničkoj redakciji.« (Pavličić, 2014: 89). »Luka je završio svoj članak prije nego što je Remetin stigao pregledati tekstove koji su pristigli za sutrašnji broj.« (isti: 91).

U romanu *Krvna veza* nakon niza događaja Remetin shvaća na što su sve pojedinci spremni kako bi nekoga spasili i nekome pomogli. Remetinova obitelj, odnosno njihovi odnosi i brige ne utječu uvelike na njegov rad, ali on ih je svjestan. Remetinova obitelj i njihovi odnosi ističu sei u romanu *Krvna veza*. Posebno je značajan njegov odnos u braku. Njegova žena, koja je veoma značajna na psihemskoj razini u svakom romanu, doprinosi rješenju zločina te su značajni njihovi jutarnji razgovori uz doručak (otkako je u mirovini). Pod pojmom Remetinova obitelj možemo podrazumijevati uz Remetinovu obitelj i Šoštaru i Luku, zbog toga što su svi veoma bliski. Likovi istražitelja mogu imati i neke sasvim drugačije osobine, koje ne možemo nazvati detektivskima (Pavličić, 2008: 63). Istražitelji mogu »biti plašljivi, iskompleksirani, obuzeti svojim obiteljskim problemima, znaju imati smisla za humor, patiti zbog osamljenosti ili biti veoma pobožni« (isti: 63). Što se tiče likova istražitelja u književnim predlošcima, možemo reći da kod njih navedene »nedetektivske osobine« nisu značajno izražene. Kod njih možemo prepoznati neke takve osobine, ali one se ne ističu u odnosu na tzv. detektivske osobine. U svakom romanu pratimo obiteljske situacije i probleme, koje vežemo uz glavne likove. Remetinov se život okreće oko njegove obitelji (supruga, sina, a kasnije snahe i unuka). Iz romana u roman ukratko saznajemo o Šoštaru i njegovom privatnom životu. Iza sebe ima tri propala braka, a bavi se raznim hobijima kojima nastoji ispuniti svoje slobodno vrijeme i upotpuniti svoj život.

U romanu *Krvna veza* Remetin sa suprugom živi na Trešnjevki, a to predstavlja značajnu ulogu upravo zato što njegovi razgovori sa suprugom imaju značajan utjecaj na razvoj događaja, a i za samu radnju. I u ovome romanu, potrebno je izdvojiti grad Zagreb i njegovu okolicu, zato jer se ubojstva odvijaju na tom području. Mjesta koja su važna za samu radnju predstavljaju onem urbaniteta, a sam urbanitet važna je odrednica Pavličićevih kriminalističkih romana. Važno je spomenuti i *Žuti tisak*, kafić koji se nalazi u blizini redakcije, koji Remetin i Luka često

posjećuju, a ponekad se ondje sastanu sa Šoštarom: »Kafić se nalazio u istoj ulici u kojoj i redakcija i bio je neka čudna mješavina socijalističkog bifea i suvremenoga bistroa. Od bifea imao je domaću atmosferu, pivo na krigele i tu bašču posutu tucanikom, ispod marelice i šljive. A od bistroa imao je dobar espresso, veliku ponudu pića i novinarsku klijentelu koja je lokalu davala pomodni prizvuk.« (Pavličić, 2014: 150).

Za kriminalistički roman *Tri petka u travnju* značajno je što Remetin sam sudjeluje u rješavanju zločinu. Premda ne u potpunosti sam, ali bez policijskog inspektora Šoštara. U ovom slučaju Remetin pomaže policijskom inspektoru Nikoli Lukaču, koji vodi istragu. U romanu *Tri petka u travnju* Remetin, kako i sam naslov kaže tri petka u travnju putuje u Osijek, kako bi održao seminar za mlade novinare. Tijekom dugogodišnjeg rada istaknuo se kao značajan novinar, a sada je imao priliku iskušati se kao predavač. Premda uvijek spreman i zainteresiran za slučaj, sada se sam sebi čudio zašto je pristao na seminare i nije bio siguran da je donio pravu odluku. Unatoč tome, Remetin se istaknuo kao izvrstan i prije svega zanimljiv predavač. Međutim, njegov posjet Osijeku označio je i početak ubojstava. Premda se istaknuo kao amaterski istražitelj u radu sa Šoštarom, Remetinova je prvotna pomisao da u Osijeku ne može ništa učiniti bila pogrešna: »Da se ubojstvo doktora Šimičića dogodilo u Zagrebu i da istragu vodi Vlado Šoštar, Remetin bi se svakako jako zainteresirao i ne bi ni trenutka oklijevao da se uključi. Ovako se pak osjećao nekako skučenim, izoliranim, više amaterom nego ikad prije, pa zato nije sebi dopuštao ni da se jako zainteresira. Jer, već isto popodne morao je otputovati, a dok se on idući tjedan vrati, sve će vjerojatno biti gotovo i bez njegove pomoći.« (Pavličić, 2015: 40). Remetinov način pronalaska odgovora je zadivljujuć, jer kao istražitelj amater često povezuje ono nemoguće te su njegove osobine u istraživanju istaknute i u romanu *Tri petka u travnju*. Sada ima mogućnost pokazati sve vještine koje posjeduje, ali i ono što je naučio u radu sa Šoštarom. Premda u Osijeku boravi vikendom vidljivo je njegovo zanimanje za rad lista u kojemu radi, odnosno redakcije. Svojim prijašnjim radom s policijom i iskustvom ističe se u odnosu na policijskog inspektora Lukača, koji mu se možemo reći divi. Remetin kao da ima mogućnosti predosjetiti novo ubojstvo ili rješenje slučaja, a pri tome često osjeća žarenje u zatiljku: »Kad je pogledao na displej i vidio da to zove Lukač, osjetio je kako ga u zatiljku počinje žariti, a dah mu se ubrzava. Bilo je mnogo razloga zbog kojih je Lukač mogao nazvati (između ostalog i zato da odvede Remetina na pivo), ali urednik je odmah znao da je razlog zapravo samo jedan, i to onaj kojega se on cijeli dan i bojao.« (isti: 179). Pavličić naglašava da su junaci kriminalističkih romana često hiperbolični. Krase ih mnogobrojne osobine koje su istaknute na najvišoj razini. Najvažnije dvije kvalitete svakog istražitelja su »pamet i snaga«

(Pavličić, 2008: 61). Trebaju biti snažni kako bi se uspješno »borili protiv onih koji« ih žele spriječiti u istrazi (isti: 61). Također, moraju biti pametni kako bi uspješno razriješili enigm, koja je određena zločinom (isti: 61). Pavličić ističe, »da je natprirodna pamet« učestalija »kod klasičnih detektiva« (istražitelja) kao što su Hercule Poirot i Sherlock Holmes, dok je natprirodna snaga učestalija kod istražitelja novijih kriminalističkih romana, kao primjerice Mikea Hammera (isti: 61). Razlog tome je što je kriminalistički žanr nastao iz očaranosti znanošću, empirijskim razmišljanjem i logikom. Zato su i prvi istražitelji bili ujedno i znanstvenici i logičari. Nakon razvoja žanra, ali i društva akcija postaje uzbudljivija te se stoga istražitelji prikazuju kao snažni (isti: 61). U Pavličićevim romanima Remetin logičnim zaključcima i povezivanjem informacija koje je čuo dolazi do rješenja zločina. Za njega možemo reći da je tome sličan s klasičnim istražiteljima. Njega ne resi nadnaravna snaga, ali ukoliko je potrebno suočit će se mnogim opasnostima. Šoštar također do odgovora na određena pitanja dolazi na klasičan, policijski način te logičnim zaključivanjem. Iako se ponekad njihovi zaključci razlikuju uvažavaju jedan drugoga: »Remetin je mnogo držao do inspektorove intuicije, a i do njegove logike, pa je i sad bio uvjeren kako Šoštar ima jake razloge da tvrdi to što tvrdi. A ipak, osjećao je kao svoju dužnost da zastupa suprotno mišljenje.« (Pavličić, 2014: 174).

Kada govorimo o socijemima u romanu *Tri petka u travnju* potrebno je izdvojiti studente, koji slušaju Remetinova predavanja. Oni su predstavnici društva, ali i zanimanja za koje se školuju. Samim time oni iznose svoja razmišljanja, a upravo će to biti značajno za zagrebački slučaj koji se tada odvijao i o kojemu Luka redovito izvještava Remetina. Remetin nastoji otkriti zašto su se ubojstva u Osijeku dogodila i na taj način vratiti pravni poredak u društvu. U romanu *Tri petka u travnju* značajan je i Barbarić, Remetinov osječki kolega novinar. Upravo je on Remetina obavijestio o prvom ubojstvu. Radnja kriminalističkog romana *Tri petka u travnju* odvija se u Osijeku, jer su ubojstva ondje počinjena, a Remetin ondje svaki vikend održava predavanja. Ističe se Remetinov put od Zagreba do Osijeka, što je sve prošao, kakvo je vrijeme bilo i je li se suočio s nekim nedaćama. Kasnije će se uočiti i zašto je važno vrijeme kada su se ubojstva dogodila, odnosno zašto je važan vikend. Osim Osijeka i okolice, važna su i druga mjesta na području grada kao što su kafići, tržnica, Promenada, Tvrđa itd. Značajan je i Hotel Osijek gdje Remetin boravi dok je u Osijeku. Sva ta mjesta vezana su uz radnju i tako postaju važan ontem urbaniteta, koji je ujedno i značajna odrednica Pavličićevih kriminalističkih romana.

Remetin, koji se već kao novinar i istražitelj amater pojavljuje u mnogim Pavličićevim romanima i dalje nastavlja svoj istražiteljski put pa tako i u romanu *Štićena osoba*. Remetin, koji

je sada već nadohvat šezdesetj i dalje radi kao urednik crne kronike i pomaže inspektoru Šoštaru u rješavanju zločina. Premda već nadohvat šezdesetj godini života, Remetina i dalje rese mnogi psihemi, kao što su inteligentnost, sposobnost logičnog zaključivanja, upornost itd. Ovaj put, svi događaji i veze sa ubojstvima bit će pokrenuti od strane Remetina i onoga što mu se dogodilo na početku romana. Remetin se ističe kao osoba koja nastoji shvatiti druge te otkriti i otkloniti njihove važne probleme. U mnogim je slučajevima Remetin predstavljen kao kolega policajac, premda on to uistinu nije. U nekim slučajevima nastoji oponašati Šoštara i tako pridobiti ispitanika i otkriti što skriva. Iz toga je vidljivo koliki mu je značaj pridodan. Šoštar i Remetin zajedno posjećuju svjedoke i obitelji stradalih te na taj način prikupljaju značajne informacije. Remetin često zna kada je određeni slučaj došao do kraja i da je pitanje trenutka kada će se sve složiti: »Imao je već i jučer dojam da se sve mora ubrzo završiti (da će začuti kako je kamenčić pljusnuo u vodu), ali da na to još mora čekati i biti strpljiv. A pri tome, bio je svjestan da je upravo on bacio kamenčić, to jest da je pokrenuo događaje, premda mu nije bilo posve jasno kako je to učinio.« (Pavličić, 2019: 209-210). U mnogim trenucima Remetinovi zaključci imaju značajnu ulogu pri razrješenju slučaja. Tako primjerice u romanu *Štićena osoba* dok se vozi u taksiju Remetinu mnoga saznanja postaju jasnija, a uspio je odgonetnuti i ono što su smatrali teško savladivim. U neočekivanim trenucima Remetin shvati zašto se nešto dogodilo ili na koji način su događaji povezani: »Toga časa dogodilo se nešto što bi se možda moglo nazvati trećom slučajnošću, ali je prije bio nekakav bljesak nadahnuća, ili možda pad u trenutačno ludilo.« (isti: 202). Prateći Remetina kao amatera istražitelja pratimo i njegov razvoj na tom putu. Tako nakon što je otkrio važan podatak, na Šoštarovo pitanje kako je to saznao Remetin mu odgovara: »- Ma, čuj, imao sam dobrog učitelja!« (isti: 208). Na temelju toga i Remetinova rada možemo uočiti koliko se njegov rad kao amatera istražitelja razvija iz romana u roman.

Posebice od rođenja unuka Remetin se još više ističe kao obiteljski tip, brižan otac, djed i suprug. Stoga su i njegova razmišljanja o mirovini jasna, jer prvi put, nakon serije romana u kojima je on glavni lik, smatra da bi mu život bez posla bio ugodan i ispunjen: »Do tada nikad nije tako mislio, vjerovao je da će u novinama i umrijeti.« (isti: 65). Unatoč tim razmišljanjima Remetin i dalje odlično, hrabro i spremno sudjeluje u istrazi uz prijatelja i policijskog inspektora Šoštara. Tome uvelike pridonosi i njegova znatiželja za daljnjim događajima. U ovome romanu posebno se ističe Remetinova brižnost prema Luki, Nikolini i Marku (njihovom trudu) te rubrici u kojoj zajedno rade. Premda ne voli govoriti o svome autoritetu i dugogodišnjem stažu u listu, smatra da preko određenih događaja ne može samo tako prijeći. U romanu *Štićena osoba*, kao i u

prethodnima, važan sociem je Remetinova obitelj. Posebno su značajna, kako ih Remetin naziva, »jutarnja zasjedanja«. Tada on i supruga ujutro uz doručak razgovaraju o događajima, obitelji, istrazi itd. Novinari u listu gdje Remetin radi također predstavljaju važan sociem, a među njima se posebno ističe Luka, koji ima značajnu ulogu u svakom romanu u kojem se pojavljuje i Remetin. Radnja romana *Štićena osoba* ponovno se odvija na ulicama grada Zagreba i okolice. Sve je započelo s Laščinskom cestom i Remetinovim problemom. Uz to možemo istaknuti firmu *Palunko*, u koja je važna za slučaj te isto tako i klub *Artemida*. Oboje se nalazi na području Zagreba, u neposrednoj blizini. Kao i romanima *Pjesma za rastanak*, *Pasijans* i *Krvna veza* radnja je vezana uz grad Zagreb, mjesto odakle dolaze i glavni likovi. Biškupovec se u početku ističe kao neznatno mjesto, a na kraju će upravo ono biti značajno i ondje će se sve razotkriti. I u ovom romanu, značajnu ulogu ima *Žuti tisak*. Mjesto je to na kojemu se glavni likovi sastaju, a nalazi se u blizini redakcije. Navedena mjesta predstavljaju ontom urbaniteta, a urbanitet je složen pojam u Pavličićevim kriminalističkim romanima. Ova mjesta predstavljaju grad Zagreb te iskustvo življenja, a prikazuju se i pripadnici različitih društvenih slojeva.

7. Zaključak

Na temelju provedenoga istraživanja i analize kriminalističkih romana Pavla Pavličića može se zaključiti da su Pavličićevi romani žanrovski raznoliki, a posebno se ističu elementi socijalno-kritičkog romana i žanra policijske procedure. Sukladno tome u romanu se prikazuju aktualna društvena pitanja, odnosno u obitelji, društveni položaj itd. Socijalno-kritičku odrednicu stoga možemo shvatiti kao veoma značajnu odrednicu Pavličićevih kriminalističkih romana, a samim time možemo reći da su ti romani zbog toga bliži europskoj struji kriminalističkih romana s naglašenom socijalnom dimenzijom. Tome doprinose i likovi istražitelja koji u romanima imaju iznimno značajnu ulogu. Obilježja žanra policijske procedure mogu se također prepoznati u analiziranim književnim predlošcima, međutim, oni ne prevladavaju u tim romanima. U kriminalističkim romanima Pavličić često prikazuje suradnju profesionalnoga policijskog istražitelja i novinara kao amaterskog istražitelja. To je vidljivo i u analiziranim romanima gdje se javljaju likovi policijskih inspektora Vlade Šošlara i Nikole Lukača te lik amaterskoga istražitelja, koji je ujedno i novinar, Ive Remetina. Nakon predstavljenih likova istražitelja i provedene analize može se zaključiti da Pavličić uvođenjem lika istražitelja amatera u svoje kriminalističke romane donosi određene promjene unutar kriminalističkog žanra. Uvođenjem likova istražitelja, koji dolaze iz srednjeg građanskog društvenog sloja Pavličić kriminalistički roman približava čitatelju, a javlja se i interes za maloga čovjeka. Sukladno tome čitatelj se može poistovjetiti s likovima, jer su mu bliski. Na taj način Pavličić u svojim kriminalističkim romanima predstavlja amaterskog istražitelja i profesionalnog istražitelja. Sva tri lika istražitelja u književnim predlošcima značajna su za radnju jer pratimo njihovu suradnju i uviđamo da zajedničkim radom amaterski i profesionalni istražitelj mogu razjasniti zločin. Osim toga, pratimo na koji način svatko od njih pristupa slučaju te kakvi su njihovi međusobni odnosi. Uvođenjem istražitelja amatera u svoje kriminalističke romane i ponekim odstupanjima od onoga što zagovara, Pavličićevi kriminalistički romani bliski su čitatelju, a značajno je da i dalje pridaje važnost priči kao prvotnoj vrijednosti proznog pripovijedanja. Njegovi likovi istražitelja u svakom novom romanu donose novu priču i novi zločin. Ujedno progovaraju o svom životu, novoj problematici u društvu i time predstavljajući socijalno-kritičku odrednicu dopiru do čitatelja.

8. Popis literature

Književni predlošci:

Pavličić, Pavao. 2000a. *Pjesma za rastanak*. Zagreb: Školska knjiga: Biblioteka Nova.

Pavličić, Pavao. 2000b. *Pasijans*. Zagreb: Školska knjiga: Biblioteka Nova.

Pavličić, Pavao. 2014. *Krvna veza*. Zagreb: Mozaik knjiga.

Pavličić, Pavao. 2015. *Tri petka u travnju*. Zagreb: Mozaik knjiga: 24 sata.

Pavličić, Pavao. 2019. *Štićena osoba*. Zagreb: Mozaik knjiga.

Stručna literatura:

Bagić, Krešimir. 2016. *Uvod u suvremenu hrvatsku književnost: 1970. – 2010*. Zagreb: Školska knjiga.

Beganović, Davor. 1986. *Između fantastike i proze detekcije. Skica za žanrovsku tipologiju prozâ Pavla Pavličića*. U: *Republika*, br. 5-6, ur. Visković, Velimir. Zagreb. Str. 555-563.

Brešić, Vinko. 1994. *Novija hrvatska književnost: rasprave i članci*. Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske.

Grdešić, Maša. 2015. *Uvod u naratologiju*. Zagreb: Leykam international.

Juričić, Antonio. 2004. *Kriminalistički diskurz Pavla Pavličića*. U: *Riječki filološki dani 5 - Zbornik radova s Međunarodnoga znanstvenog skupa Riječki filološki dani*, ur. Bošnjak, Branimir. Filozofski fakultet. Rijeka. Str. 227-231.

Juričić, Antonio. 2010a. *Kriminalistički roman (detektivski roman; roman detekcije)*. U: *Hrvatska književna enciklopedija*. Sv. 2, Gl-Ma, ur. Visković, Velimir. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža. Str. 408-409.

Juričić, Antonio-Toni. 2010b. *Kriminalistički žanr u hrvatskoj književnosti*. Doktorska disertacija. Mentor: prof. dr. Vinko Brešić. Zagreb: A. Juričić.

- Kovačević, Marina. 2001. *Pripovijedanje i stvaralaštvo: „agregatna stanja“ narativnog diskursa*. Rijeka: Izdavački centar Rijeka.
- Lasić, Stanko. 1973. *Poetika kriminalističkog romana: pokušaj strukturalne analize*. Zagreb: Liber: Mladost.
- Mandić, Igor. 2015. *Principi krimića: Konture jednog trivijalnog žanra*. Zagreb: V.B.Z.
- Matanović, Julijana. 2000. *Pavličić, Pavao*. U: *Leksikon hrvatskih pisaca*, ur. Žurić, Avenka. Zagreb: Školska knjiga. Str. 564-565.
- Molvarec, Lana. 2011a. *Pavličić, Pavao*. U: *Hrvatska književna enciklopedija*. Sv. 3, Ma-R, ur. Visković, Velimir. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža. Str. 316-317.
- Nemec, Krešimir. 2003. *Povijest hrvatskog romana od 1945. do 2000. godine*. Zagreb: Školska knjiga.
- Pavličić, Pavao. 2008. *Sve što znam o krimiću*. Zagreb: Ex libris.
- Peleš, Gajo. 1999. *Tumačenje romana*. Zagreb: Artresor.
- Peternai, Kristina. 2000. *Pasijans za nastavak. Pavao Pavličić: Pjesma za rastanak i pasijans*. U: *Republika: časopis za književnost*; br. 56, 10/12, ur. Visković, Velimir. Zagreb. Str. 274-277.
- Scaggs, John. 2005. *Crime fiction*. London: Routledge.
- Solar, Milivoj. 1997. *Teorija književnosti*. Zagreb: Školska knjiga.
- Solar, Milivoj. 2011. *Kriminalistički roman*. U: *Književni leksikon: pisci, djela, pojmovi*, gl. ur. Horvat, Romana. Zagreb: Matica hrvatska. Str. 263.
- Solar, Milivoj. 2017. *Sve što Pavao Pavličić zna o krimiću?* U: *Kuća od knjiga: zbornik radova u povodu 70. rođendana Pavla Pavličića*, ur. Pavlović, Cvijeta. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada: Filozofski fakultet, Odsjek za komparativnu književnost: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti. Str. 91-98.
- Škreb, Zdenko. 1981. *Književnost i povijesni svijet*. Zagreb: Školska knjiga.
- Visković, Velimir. 1983. *Mlada proza: eseji i kritike*. Zagreb: Znanje.

Visković, Velimir. 1988. *Pozicija kritičara: kritičarske opaske o suvremenoj hrvatskoj prozi*. Zagreb: Znanje.

Internetski izvori:

Čutura, Vladan. 2018. *Fenomenologija zločina u hrvatskome kriminalističkom romanu*: doktorska disertacija. Mentori: dr. sc. Grgas, Stipe, red. prof. i dr. sc. Brešić, Vinko, red. prof. Zagreb: Filozofski fakultet.

URL: http://darhiv.ffzg.unizg.hr/id/eprint/10744/1/Cutura_Vladan.pdf (posljednji pristup: 10. 5. 2021.).

Milovan, Tatarin. *Pavličić, Pavao*. Leksikon Marina Držića.

URL: <https://leksikon.muzej-marindrzic.eu/pavlicic-pavao/> (posljednji pristup: 5. 5. 2021.).

Molvarec, Lana. 2011b. *Grad i urbanitet u kriminalističkoj prozi Pavla Pavličića*. Umjetnost riječi: Časopis za znanost o književnosti, izvedbenoj umjetnosti i filmu, Vol. 55 No. 1-2. Zagreb-Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. Str. 33-54.

URL: <https://hrcak.srce.hr/109079> (posljednji pristup: 28. 5. 2021.).

Molvarec, Lana. 2012. *Hrvatski krimić i njegovi junaci: Detektiv kao heroj svakodnevice*. Vijenac, br. 482.

URL: <https://www.matica.hr/vijenac/482/Detektiv%20kao%20heroj%20svakodnevice/> (posljednji pristup: 10. 5. 2021.).

Pavličić, Pavao. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža.

URL: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=47148> (posljednji pristup: 5. 5. 2021.).

Thomka, Beáta. 2014. *Pojam lika u naratologiji*. Anafora: Časopis za znanost o književnosti, Vol. I. No. 1.

URL: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=173848 (posljednji pristup: 9. 6. 2021.).

Sadržaj

1. Uvod.....	1
2. Obilježja kriminalističkog romana.....	2
3. Pavao Pavličić kao pisac kriminalističkih romana	7
4. Žanrovska obilježja Pavličićevih kriminalističkih romana.....	14
4.1. Policijska procedura.....	14
4.2. Socijalno-kritičke odrednice kriminalističkih romana.....	15
5. Koncept lika.....	18
5.1. Narativne figure	20
6. Likovi istražitelja u Pavličićevim kriminalističkim romanima.....	22
6.1. Policijski istražitelj Vlado Šoštar	26
6.2. Policijski istražitelj Nikola Lukač	34
6.3. Amaterski istražitelj Ivo Remetin.....	37
7. Zaključak.....	49
8. Popis literature	50